

ABRAHAM TANNENBAUM'UN ÜSTÜN YETENEK SINIFLANDIRMASINA
GİREN ÖRNEK YETENEK TÜRLERİNİN TOPLUMSAL DEĞERİ ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA

Şule DEMİREL

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Özel Eğitim Anabilim Dalı
Üstün Zekâlılar Öğretmenliği Programı
Danışman: Doç. Dr. Uğur SAK

Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Aralık 2008

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

ABRAHAM TANNENBAUM'UN ÜSTÜN YETENEK SINIFLANDIRMASINA
GİREN ÖRNEK YETENEK TÜRLERİNİN TOPLUMSAL DEĞERİ ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA

Şule DEMİREL

Üstün Zekâlılar Öğretmenliği Programı

Özel Eğitim Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2008

Danışman: Doç. Dr. Uğur SAK

Üstün yetenek ve üstün zekâ günümüzde giderek önem kazanan konulardır. Özellikle son yıllarda Türkiye’de de üstün yetenek ve üstün zekâ ile ilgili çalışmalar yoğunlaşmıştır. Ancak yine de Türkiye’de üstün yetenek üzerine yapılan çalışmaların sınırlı olduğu bilinmekte ve bu alandaki kuramların alan yazındaki eksikliği göze çarpmaktadır. Üstün yetenek alanında eksikliği hissedilen konulardan biri de Türkiye’de hangi yeteneklerin üstün yetenek olarak değerlendirildiği ve daha değerli sayıldığıının bilinmemesidir.

Toplumda hangi yeteneklerin daha fazla değer gördüğü noktasından yola çıkan, Abraham J. Tannenbaum üstün yetene konusunda örtülü bir kuram geliştirmiştir. Tannenbaum (1983), üstün yeteneği dört kategoride ele almıştır. Bunlar ender yetenek, artık yetenek, hisseli yetenek ve tuhaf yetenek türleridir.

Bu çalışmada Abraham Tannenbaum’un üstün yetenek sınıflandırmasına giren örnek yetenek türlerinin toplumsal değerini ortaya koymak amacıyla, Abram J. Tannenbaum Yaklaşımı’nda yer alan yetenek türlerini bireylerin görüşleri alınarak nasıl derecelendirdikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmanın amacına uygun olarak toplanan veriler ilgili kaynaklar ve anket sonuçlarına dayanmaktadır.

Araştırma 2008 yılında, Eskişehir ilinde yaşayan 601 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Uygulanan anket, kişisel bilgilerin istendiği ve puanlama yapılması gereken 60 yetenek örneğinin olduğu iki bölümden oluşmaktadır. Veri toplama aracının geçerliğinin ve güvenilirliğinin sağlanmasına özen gösterilmiştir.

Toplanan bilgilerin işlenmesi ve istatistiksel analizler SPSS paket programı ile gerçekleştirilmiştir. Veriler eşleştirilmiş t testi tekniğine dayanarak analiz edilmiştir. Değişkenler arasında anlamlı bir fark bulunup bulunmadığı .05 anlamlılık düzeyi alınarak belirlenmiştir.

Yapılan veri analizlerinden sonra şu sonuçlara varılmıştır:

- Katılımcılar ender yeteneklere diğer yeteneklerden daha fazla değer vermektedir.
- Katılımcılar artık yeteneklere hisseli yeteneklerden ve tuhaf yeteneklerden daha çok değer vermektedir.
- Katılımcılar hisseli yeteneklere tuhaf yeteneklerden daha fazla değer vermektedir.

Hipotezler test edildikten sonra, katılımcıların her yetenek türüne verdikleri puanlar öğrenim durumuna ve cinsiyete göre karşılaştırılmıştır. Ender ve hisseli yeteneklere kadınlar, erkeklerden daha fazla değer vermektedirler. Hisseli ve tuhaf yeteneklere verilen puanlarda cinsiyete göre anlamlı bir fark çıkmamıştır. Dört yetenek türünde de öğrenim durumu hem de açısından önemli bir fark görülmemiştir.

ABSTRACT

A RESEARCH STUDY ON THE SOCIAL VALUE OF TALENT TYPES OF
TANNENBAUM'S CLASSIFICATION OF TALENTS

Şule DEMİREL

Division of Gifted Education

Anadolu University, Graduate School of Educational Sciences, 2008

Advisor: Assoc. Prof. Uğur SAK

According to some theorists, giftedness is a social construction. Therefore, while some types of talents have high value, others have little or no value in different societies. In fact, time, culture and geography can determine which aspects of human characteristics are talent or not talent.

Tannenbaum (1983) proposed that giftedness has social value and according to this social value are considered either gifted or not gifted. In fact the social value of a talent determines its place in a talent hierarchy. According to Tannenbaum's proposition, there exist four types of talent: Scarcity, surplus, quota and anomalous.

In this study, the social value or the importance of different types were investigated among Turkish lay people. Consisting of 60 different types of talents, a scale was used to collect data. Participants included 601 people who lived in the city of Eskişehir. Data analysis showed that the scale was reliable with a .95 alpha level. Paired samples t-test analysis yielded that:

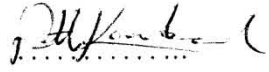
- Scarcity talents had more value than the others
- Surplus talents had more value than quota and anomalous talents
- Quota talents had more value than anomalous talents

Furthermore, females attached more value to scarcity and surplus talents than did males, and people with less education attached more value to anomolus talents than people with high education.

Findings show that the importance of each talent vary within a sciety both by gender and by educational status. Findings also show that most of the scale items talent classification propopsed by Tannenbaum.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Şule DEMİREL'in, "Abraham Tannenbaum'un Üstün Yetenek Sınıflandırmasına Giren Örnek Yetenek Türlerinin Toplumsal Değeri Üzerine Bir Araştırma" başlıklı tezi 17/12/2008 tarihinde, aşağıda belirtilen jüri üyeleri tarafından Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca Özel Eğitim Anabilim Dalı Üstün Zekalılar Öğretmenliği Programı yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

	Adı-Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	:Doç.Dr.Uğur SAK	
Üye	:Doç.Dr.İbrahim H.DİKEN	
Üye	:Yrd.Doç.Dr.Fatih KARABACAK	

Prof.Dr. Estmahan AĞAOĞLU
Anadolu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

Araştırmanın gerçekleştirilmesi sırasında pek çok kişinin çalışmaya katkısı olmuştur. Özellikle çalışma sırasında bana sürekli rehberlik eden ve yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Sayın Doç. Dr. Uğur Sak'a sonsuz minnet ve şükranlarımı sunarım.

Araştırmanın her aşamasında sürekli yardım ve katkılarını aldığım değerli hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Handan Deveci'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yine çalışma sırasında verdiği önemli dönütlerle bana yol gösteren değerli hocam Sayın Doç. Dr. İbrahim H. Diken'e teşekkürlerimi sunarım.

Bu araştırma süresince beni destekleyen bütün yakınlarıma teşekkür ederim. Arkadaşım Yeliz Türkan'a çalışma sırasında verdiği destek için teşekkürlerimi sunarım. Çalışma süresince daima görüş ve yardımlarına başvurduğum ve çalışmanın her aşamasında beni destekleyen Cem Gürbüz'e yardımlarından dolayı teşekkürlerimi sunarım. Hayatımın her anında desteklerini esirgemeyen aileme, özellikle anneme, ağabeyime ve eşime gönülden teşekkür borçluyum.

Eskişehir, 2008

Şule DEMİREL

ÖZGEÇMİŞ

Şule DEMİREL

Özel Eğitim Anabilim Dalı
Üstün Zekâlılar Öğretmenliği Programı
Yüksek Lisans

Eğitim

Lisans 2002-2006 Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü,
Sınıf Öğretmenliği Programı

Lise 1998-2002 Eskişehir Fatih Anadolu Lisesi

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı: Eskişehir, 1984

Cinsiyet: Bayan

Yabancı dil: İngilizce

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZ	ii
ABSTRACT	iv
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	vi
ÖNSÖZ	vii
ÖZGEÇMİŞ	viii
TABLO LİSTESİ	xiii
ŞEKİL LİSTESİ	xv
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.1.1. Zekâ Konusundaki Temel Çalışmalar	2
1.1.2. Açık ve Örtülü Zekâ Kuramlarına Genel Bir Bakış.....	4
1.1.3. Açık ve Örtülü Üstün Zekâ ve Üstün Yetenek Kuramları.....	5
1.1.3.1. Alan Uzmanlarına Göre Üstün Zekâ ve Üstün Yetenek.....	5
1.1.3.2. Örtülü Üstün Zekâ ve Üstün Yetenek Kuramları.....	8
1.1.3.2.1. Beşgen Kuramı.....	10
1.1.3.2.2. Üçlü Halka Kuramı.....	12
1.1.3.2.3. Abraham Tannenbaum'un Üstün Yetenek Yaklaşımı.....	13
1.1.3.2.4. Dabrowski Yaklaşımı	15
1.1.3.2.5. Cohn'un Üstün Yeteneğe Yaklaşımı	16
1.1.3.2.6. Taylor'un Çoklu Yetenek Yaklaşımı	17
1.1.3.2.7. Lamkin'in Üstün Yeteneğe Yaklaşımı	18
1.1.4. Örtülü Kuramlarla ve Kavramlarla İlgili Araştırmalar.....	18
1.1.4.1. Sıradan İnsanlarla Yapılan Örtülü Kuram Çalışmaları	19
1.1.4.1.1. Zekâ Konusunda Sıradan İnsanlarla Yapılan Örtülü Kuram Çalışmaları	19
1.1.4.1.2.Üstün Zekâ Konusunda Farklı Toplumlardan Sıradan İnsanlarla Yapılan Örtülü Kuram Çalışmaları	19

1.1.4.2. Uzmanlarla Yapılan Örtülü Kuram Çalışmaları	20
1.1.4.2.1. Zekâ Konusunda Uzmanlarla Yapılan Örtülü Kuram Çalışmaları ...	21
1.1.4.2.2. Yaratıcılık Konusunda Uzmanlarla Yapılan Örtülü Kuram Çalışmaları	22
1.1.4.2.3. Üstün Zekâ Konusunda Uzmanlarla Yapılan Örtülü Kuram Çalışmaları	23
1.1.5. Abraham Tannenbaum'un Üstün Yetenek Kategorileri.....	23
1.1.5.1. Ender Yetenekler.....	24
1.1.5.2. Artık Yetenekler.....	25
1.1.5.3. Hisseli Yetenekler.....	26
1.1.5.4. Tuhaf Yetenekler.....	26
1.2. Araştırmanın Amacı.....	27
1.3. Araştırmanın Önemi.....	29
1.4. Sayıtlılar.....	30
1.5. Sınırlılıklar.....	30
1.6. Tanımlar.....	30
2. YÖNTEM.....	31
2.1. Araştırma Modeli.....	31
2.2. Evren ve Örneklem.....	31
2.3. Veriler ve Toplanması	32
2.3.1. Veri Toplama Aracı	33
2.3.2. Anketin Güvenirliği	34
2.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması.....	34
3. BULGULAR ve YORUMLAR.....	36
3.1. Hipotezlerin Testleri.....	36
3.1.1. Hipotez 1: Katılımcıların Ender Yeteneklere Verdikleri Puanlarla Artık Yeteneklere Verdikleri Puanlar Arasında Fark Yoktur	36
3.1.2. Hipotez 2: Katılımcıların Ender Yeteneklere Verdikleri Puanlarla Hisseli Yeteneklere Verdikleri Puanlar Arasında Fark Yoktur	37

3.1.3. Hipotez 3: Katılımcıların Ender Yeteneklere Verdikleri Puanlarla Tuhaf Yeteneklere Verdikleri Puanlar Arasında Fark Yoktur	38
3.1.4. Hipotez 4: Katılımcıların Artık Yeteneklere Verdikleri Puanlarla Hisseli Yeteneklere Verdikleri Puanlar Arasında Fark Yoktur	39
3.1.5. Hipotez 5: Katılımcıların Artık Yeteneklere Verdikleri Puanlarla Tuhaf Yeteneklere Verdikleri Puanlar Arasında Fark Yoktur	40
3.1.6. Hipotez 6: Katılımcıların Hisseli Yeteneklere Verdikleri Puanlarla Tuhaf Yeteneklere Verdikleri Puanlar Arasında Fark Yoktur	41
3.2. Abraham Tannenbaum'un Üstün Yetenek Yaklaşım Modeline Göre Geliştirilen Maddelerin Puan Dağılımı	42
3.2.1. Ender Yeteneklere Verilen Puanlar.....	42
3.2.2. Artık Yeteneklere Verilen Puanlar.....	43
3.2.3. Hisseli Yeteneklere Verilen Puanlar.....	44
3.2.4. Tuhaf Yeteneklere Verilen Puanlar.....	45
3.2.5. Ender Yeteneklere Verilen Değerin Cinsiyete ve Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması	46
3.2.6. Artık Yeteneklere Verilen Değerin Cinsiyete ve Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması	47
3.2.7. Hisseli Yeteneklere Verilen Değerin Cinsiyete ve Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması	49
3.2.8. Tuhaf Yeteneklere Verilen Değerin Cinsiyete ve Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması	51
4. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	53
4.1. Sonuçlar.....	53
4.1.1. Hipotezlerin Testleri ile İlgili Sonuçlar.....	53
4.1.2. Araştırma Sorularıyla İlgili Sonuçlar.....	55
4.1.2.1. Katılımcıların Yetenek Türlerine Verdiklerine Puanların Cinsiyete ve Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Sonuçlar	56
4.1.2.2. Bireylerin Abraham Tannenbaum'un Üstün Yetenek Yaklaşım Modeline Göre Yetenekleri Puanlamaları ile İlgili Sonuçlar	56
4.2. Öneriler.....	58

EKLER	59
KAYNAKÇA	63

TABLO LİSTESİ

Tablo	Sayfa
1. Katılımcıların Yaş Özellikleri.....	31
2. Araştırma Örnekleme.....	32
3. Ender Yetenek Puanları ile Artık Yetenek Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular.....	36
4. Ender Yetenek Puanları İle Hisseli Yetenek Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular.....	37
5. Ender Yetenek Puanları İle Tuhaf Yetenek Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular.....	38
6. Artık Yetenek Puanları ile Hisseli Yetenek Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular.....	39
7. Artık Yetenek Puanları ile Tuhaf Yetenek Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular.....	40
8. Hisseli Yetenek Puanları İle Tuhaf Yetenek Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular.....	41
9. Ender Yeteneklere Verilen Puanlar.....	42
10. Artık Yeteneklere Verilen Puanlar.....	43
11. Hisseli Yeteneklere Verilen Puanlar.....	44
12. Tuhaf Yeteneklere Verilen Puanlar.....	45
13. Ender Yeteneklere Verilen Değerin Katılımcıların Cinsiyete Göre Karşılaştırılması.....	46
14. Ender Yeteneklere Verilen Değerin Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	47
15. Artık Yeteneklere Verilen Değerin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması ...	48
16. Artık Yeteneklere Verilen Değerin Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması	49
17. Hisseli Yeteneklere Verilen Değerin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması.	50
18. Hisseli Yeteneklere Verilen Değerin Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması	50
19. Tuhaf Yeteneklere Verilen Değerin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması ..	51

20. Tuhaf Yeteneklere Verilen Değerin Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	52
---	----

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil	Sayfa
1. Münih Modeli	9
2. Sternberg ve Zhang'ın Beşgen Kuramı	11
3. Renzulli'nin Üçlü Halka Kuramı	12
4. Abraham Tannenbaum'un Üstün Yeteneğe Yaklaşım Modeli	14

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırma problemi açıklanmıştır. Ayrıca çalışmanın gerekliliği ve önemi üzerinde durulmuştur.

Araştırma problemi açıklandıktan sonra konuyla ilgili alan yazınına yer verilmiştir. Bu bağlamda zekâ çalışmalarının temellerine, açık ve örtülü zekâ kuramlarına değinilmiştir. Bunların ardından açık ve örtülü üstün zekâ ve üstün yetenek kuramları açıklanmış, bu kuramlara örnekler verilmiştir.

Örtülü üstün zekâ ve üstün yetenek kuramları ele alındıktan sonra konuyla ilgili daha önceden yapılmış araştırmalar incelenmiştir. Giriş bölümünde son olarak araştırmanın temelini oluşturan Abraham Tannenbaum'un üstün yeteneğe yaklaşım modeli açıklanmıştır.

1.1. Problem

Üstün zekâ ve üstün yetenek konuları günümüzde giderek önem kazanmakta ve bu konular üzerinde yapılan çalışmalar da dikkat çekici bir biçimde artmaktadır. Farklı uzmanlar bu konularda tanımlamalar yapmakta, kuramlar oluşturmaktadır. Bu çalışmaların sonucu ortaya konan üstün zekâ ve üstün yetenek kuramları bazı ortak noktalarda kesişse de; tek bir tanım ortaya koymaktan uzaktırlar. Bu yapılar için tek bir kanıt, tek bir bilimsel açıklama ortaya koymak mümkün değildir. Bu gibi psikolojik yapıların tanımlanmasında örtülü kuramların kullanıldığı görülür. Üstün zekâ ve üstün yeteneğin tanımlanması; toplumdan topluma, kültürden kültüre hatta bireyden bireye değişebilir. Bir bireyin ya da bir topluluğun bir konu hakkındaki görüş ve inanışları o konu hakkındaki örtülü kuramlarını oluşturur.

Üstün zekâ ve üstün yeteneğin tanımlanmasına kültürel açıdan yaklaşmak önemli ve gereklidir. Bir toplumun üstün zekâ ve üstün yetenek hakkındaki örtülü kuramları, o toplumun bu konular hakkındaki genel görüşünü ortaya koymaktadır. Bu örtülü kuramların bilinmesi üstün zekâlı ve üstün yetenekli bireyler için geliştirilen ve geliştirilecek olan eğitim politikalarına, stratejilerine ve programlarına rehberlik edebilir. Örtülü üstün zekâ ve üstün yetenek kuramlarının bilinmesinin bir diğer önemli yanı da açık üstün zekâ ve üstün yetenek kuramlarının temellerinin atılmasının sağlanmasıdır. Örtülü kuramlar bilinmeden, oluşturulacak açık kuramlar yapılarında eksiklikler içerebilir. Daha önce de belirtildiği gibi üstün zekâ, üstün yetenek gibi psikolojik yapıların tanımları kültürden kültüre değiştiği için, bu gibi kavramların tanımlanmasında örtülü kuramlara yer verilmesi gerekmektedir. Örtülü kuramları ortaya çıkarmak zor olabilir ancak imkânsız değildir.

Türkiye’de üstün yetenek alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde; Türk toplumunda hangi yeteneklerin üstün yetenek olarak değerlendirildiği ve üstün olarak görülen yeteneklerin hangilerinin daha değerli algılandığının bilinmediği görülmektedir. Oysa Türk toplumunun üstün zekâ ve üstün yeteneğe dair bakış açısını yansıtan örtülü üstün zekâ ve üstün yetenek kuramlarının geliştirilmesi için toplumda hangi yeteneklerin diğerlerine oranla daha değerli olarak değerlendirildiğinin bilinmesi gerekmektedir. Bu çalışmada Abraham Tannenbaum’un üstün yetenek yaklaşım modelinde oluşturduğu kategoriler temel alınarak, bu kategorilerdeki yeteneklerin bireyler tarafından değerlendiriliş biçimi ortaya konmaya çalışılmaktadır.

1.1.1. Zekâ Konusundaki Temel Çalışmalar

Zekâ kavramı üzerinde çalışan araştırmacılar, zekânın doğasına ait konularda zaman zaman bazı ortak noktalarda buluşurlarken zaman zaman da fikir ayrılıklarına düşmektedirler. Zekânın tek faktörlü genel bir özellik mi yoksa çok boyutlu bir özellik mi olduğu konusunda çeşitli yaklaşımların varlığı buna bir örnek teşkil etmektedir.

Zekâ konusunda yapılan çalışmalar çok eskilere dayanmaktadır. Bu konudaki ilk bilimsel çalışmaların 19. yüzyılın ikinci yarısında Galton’un araştırmaları ile başladığı söylenebilir. Galton, zekânın genel bilişsel bir kapasite olduğuna, duyuların ise genel

bilişsel kapasitenin temellerini oluşturduğuna inanmıştır. Ayrıca zekânın büyük oranda kalıtımın eseri olduğunu, çevrenin zekâ üzerinde yok denecek kadar az etkisi bulunduğunu belirtmiştir (Sak, 2008).

Zekâ üzerine ilk çalışan isimlerden biri de Charles Edward Spearman'dır. Spearman, zekâ alanındaki çalışmalarda önemli yeri olan çağdaşı Galton'dan etkilenecek kadar az etkisi alanında çalışmaya başlamıştır. Bu çalışmalardan birinde, Spearman, üst sınıflara hazırlık okulunda bulunan otuz üç öğrencinin edebiyat, dil bilgisi ve müzik derslerinin sınav sonuçlarını toplamıştır. Bu okulda farklı konularda yapılan sınav sonuçları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu görmüştür. Hatta Latince ve müzik gibi farklı disiplinler arasında bile anlamlı bir ilişki bulmuştur (Gardner, 1996). Bir köy okulunda yaptığı bir başka araştırmasında (1904), 24 çocukla çalışan Spearman, akademik ve duyuşsal alanlar arasında bir ilişki bulmuştur. Bu çalışmalarına dayanarak, zekâyı mental enerji, her alanda başarıyı sağlayan genel yetenek olarak bakmıştır. Spearman, "g faktörü" adını verdiği, tüm bireylerin değişen miktarlarda bir genel zekâ faktörüne sahip olduğunu öne sürmüştür. Kişi sahip olduğu "g" miktarına bağlı olarak, parlak ya da sönük olarak tanımlanabilir (Atkinson ve Hilgard, 1995). Spearman'a göre zihinsel kapasitelerin veya yeteneklerin tamamına etkide bulunan genel zihinsel bir yetenek olmalıdır. Bu ortak paydayı genel zekâ "g" olarak adlandırmıştır. Ancak genel zekâ "g" zihinsel kapasitelerdeki değişkenliği kısmen açıklayabilmesinden dolayı, Spearman, spesifik faktör "s" diye adlandırdığı ikinci bir kaynağın değişkenliklere neden olduğunu ileri sürmüştür. Böylelikle, "İki Faktör Kuramı" olarak da adlandırılan Genel Zekâ Kuramı bilim dünyası ile tanışmıştır (Sak, 2008).

Spearman'ın ardından gelen Thurstone (1938) ise genel zekâ faktörünü reddeden ve zekâyı oluşturan faktörlerin birbirinden bağımsız olduğunu savunan bir yaklaşım geliştirmiştir (Sternberg ve Davidson, 2005). Thurstone, araştırmalarında, çok farklı türlerde testler kullanarak zihinsel yetenekleri ölçmüştür. Yapmış olduğu analizlerde bireysel performansların farklı testlerde son derece değişkenlik gösterdiğini ve yedi faktörde toplandığını saptamıştır. Bu bulguları temel alan Thurstone, birbirlerinden bağımsız yedi tür zihinsel yeteneğin olduğunu ileri sürmüş ve Birincil Zihinsel Yetenekler Kuramı'nı ortaya atmıştır (Sak, 2008). Thurstone (1938)'un üzerinde durduğu birbirinden bağımsız yedi temel zihinsel yetenek; sözel kavrama, kelime

akıcılığı, sayısal yetenek, tümdengelim yeteneği, bellek, görsel algı ve algısal hızdır (Sternberg ve Davidson, 2005).

Birbirlerinden bağımsız gibi görünen ancak gerçek yaşamda ayırt etmesi güç olan zekâ türlerini işaret eden Akıcı Zekâ ve Kristalize Zekâ Kuramları da modern zekâ testlerinin çoğunun temellerini oluşturmaktadır. Bu kuramları ortaya koyan Raymond Cattell (1963), zekânın kalıtımla taşınan biyolojik bileşenini akıcı zekâ, yaşamla oluşan bileşenini ise kristalize zekâ olarak adlandırmıştır (Sak, 2008).

Zekâ alanında yapılan çalışmalara daha pek çok örnek verilebilir. Zekâyı tarihsel gelişimi açısından, bileşenleri açısından, biyolojik vb. açılardan ele alan pek çok kuram vardır. Bütün bu kuramlar, ortaya ıkışları bakımından ele alındığında, kuramların açık kuramlar ve örtülü kuramlar olarak iki temel gruba ayrıldıkları görülür.

1.1.2. Açık ve  rt l  Zekâ Kuramlarına Genel Bir Bakış

Kuram sözcüğü dilimize İngilizce “theory” sözcüğünden geçmiş olup; doğruluğu kesin olarak ispatlanmadığı halde doğru olarak kabul gören tanımlamalar için kullanılmaktadır. “Kuram” sözcüğü sistemli bir biçimde düzenlenmiş birçok olayı açıklayan ve bir bilime temel olan kurallar, yasalar bütünü, soyut salt bilgi olarak tanımlanabilir (Ayverdi, 2006, s.1792). Zekâ konusunda da zekânın pek çok farklı y n  ele alınarak geliştirilen kuramlar bulunmaktadır.

Zekâ kuramları ortaya ıkışları bakımından ele alındığında, açık kuramlar ve örtülü kuramlar olarak iki temel gruba ayrılmaktadır. Açık kuramlar, psikologların ya da diğer bilim adamlarının çalışmalarını temel alarak oluşturulmuş, bilimsel verilere dayanan kuramlardır.  rt l  kuramlar ise insanların zihinlerinde bir konuyla ilgili oluşturdukları düşünce, inanç ve değerlerini yansıtan yapılardır.

Açık kuramlar bilimsel çalışmalar sonucu oluşturulmuşlardır. Bu kuramlar, evrensel geçerliliğe sahip olmalarına karşın, tek ve evrensel bir zekâ tanımı ortaya koymaktan uzaktır. Zekâ kavramının dinamik yapısı göz önünde bulundurulduğunda farklı tanımların oluşması aslında yadırganacak bir durum değildir. Ancak açık kuramlardaki farklılıklar, zaman içerisinde bilim adamlarının kavramları bilimsel bir şekilde ifade

etme eğilimleri nedeniyle kaçınılmaz olarak bir tek düzeliğe doğru yönelim göstermektedirler (Sternberg,1985). Fakat zekâ; toplumdan topluma, kültürden kültüre, hatta zamandan zamana farklı şekillerde tanımlanabilen, -tanımlanması gereken- bir kavramdır. Bu nedenle zekâyı tanımlamaya çalışırken, örtülü kuramların da dikkate alınması gereklidir. Örtülü kuramlar, bireylerin yaşantıları ve deneyimleri sonucu kendi zihinlerinde oluşturdukları yargılar sistemidir. Bu yargılar, bir etkileşim sonucu ortaya çıkartılmadıkça bireylerin zihinlerinde durmaya hatta belki de bireyler tarafından günlük yaşamda kullanılmaya devam ederler. Bu bağlamda örtülü kuramlar için, “icat edilmekten çok, keşfedilmeyi beklerler” şeklinde bir tanım geliştirilebilir (Sternberg, 1995).

Örtülü kuramlar, açık kuramlarla test edilebilen bir boyut sundukları için son derece önemlidirler. Tabii ki, açık kuramların daha az önem taşıdıkları söylenemez. Bu yüzden bu iki türü önem sırasına koymaktansa; aralarında bir etkileşim sağlayarak beraber değerlendirmek daha yerinde olacaktır. Örtülü kuramlar üstün zekâ konusunda bir form veya bir yapı oluştururlarken, açık kuramlar ise bu yapıların içeriğini doldurur niteliktedirler.

1.1.3. Açık ve Örtülü Üstün Zekâ ve Üstün Yetenek Kuramları

Açık ve örtülü üstün zekâ ve üstün yetenek kuramları arasındaki ilişki, diğer tüm açık ve örtülü kuramlar arasındaki ilişkiyle paralellik göstermektedir. Açık üstün zekâ ve üstün yetenek kuramları bilimsel çalışmalar sonucu oluşturulmuşlardır. Örtülü üstün zekâ ve üstün yetenek kuramlarıysa bireylerin zihinlerinde üstün zekâyı dair yerleşmiş yapılarıdır. Bu bölümde belli başlı açık ve örtülü üstün zekâ ve üstün yetenek kuramları incelenmektedir.

1.1.3.1. Alan Uzmanlarına Göre Üstün Zekâ ve Üstün Yetenek

Üstün zekâ ve üstün yetenek kavramları tanımlanmaya çalışılırken farklı uzmanlar, konuya farklı açılardan yaklaşmışlardır. Bu çalışmalar sonucunda üstün zekâ ve üstün yetenek konularında farklı kuramlar ortaya çıkmıştır.

Zekâ konusundaki temel çalışmalar başlığında değinildiği gibi Terman, üstün zekâyı Stanford–Binet zekâ testiyle ölçülen ve akranlarıyla karşılaştırıldığında ilk yüzde birlik dilimde kalmayı sağlayan genel zihinsel yetenek olarak tanımlamıştır. Terman, üstün zekâlı bireyleri tanımlarken IQ kriterini kullanmıştır (Patten, 1990).

Hollingworth (1931) genel zekâyı sınırlı bir tanımla soyut kavram ve sembollerini idrak edebilme gücü olarak ele almıştır. Zekâ testlerinde üstün performans gösteren bireylerin üstün zekâlı olduklarını belirtmiştir. Üstün zekâyı da Terman gibi ilk yüzde birlik dilimde yer alan genel zekâ olarak tanımlamıştır.

Gardner’ın doğrudan üstün zekâ üzerine bir çalışması yoktur. Ancak çalışmaları, zekâ kavramını açıklaması açısından son derece önemlidir. Gardner’ın zekâ tanımı, daha sonra oluşturulacak olan zekâ tanımlarının ve üstün yetenekliler için geliştirilecek bazı eğitim programlarının fikir temellerini oluşturmuştur. Howard Gardner’a göre insanların bilişsel fonksiyonlarının tamamını etkileyen genel zekâ diye bir şey yoktur. Bilişsel yetenekler birbirinden tamamen bağımsızdır. Ancak bir yeteneğin kullanımı başka bir yetenekten etkilenebilir (Sak, 2008).

1983 yılında yedi zekâ türü olduğunu ortaya koyan Gardner, 1999 yılında bu yedi tür zekâyı bir tane daha eklemiştir. Gardner’ın çoklu zekâ kuramına göre; sözel zekâ, mantıksal-matematiksel zekâ, görsel-uzamsal zekâ, müziksel zekâ, bedensel-kinestetik zekâ, kişiler arası zekâ, içsel zekâ ve doğacı zekâ olmak üzere sekiz tür zekâ vardır. Sözel zekâ, okuduğunu ve dinlediğini anlama, yazılı ve sözlü dili kullanabilme gibi becerileri içerir. Mantıksal-matematiksel zekâ, tümevarım, tümdengelim, analiz edebilme gibi akıl yürütme ve sayısal hesaplama becerilerine dayalı zekâdır. Görsel-uzamsal zekâ, üç boyutlu düşünebilme, yeniden yaratma, değiştirip dönüştürme gibi becerileri içerir. Müziksel zekâ, sesleri ayırt edebilme, ritim, tınlama duyarlılığı gibi becerilere dayanır. Bedensel-kinestetik zekâ, bedeninin bir bölümünü ya da tamamını kullanabilme kapasitesi olarak tanımlanır. Kişiler arası zekâ, başkalarını tanıyabilme, etkili iletişim kurabilme becerilerini içerir. İçsel zekâ, kişinin kendini tanıması, duygu ve düşünce yapısının farkında olması şeklinde tanımlanabilir. Doğacı zekâ, doğayı tanıma, ona katkıda bulunma ve onunla uyum içinde yaşayabilme becerilerini içerir (Gardner, 1999).

Gagne'nin kuramı üstün zekâ üzerine önceden yapılan çalışmalardan ve kuramlardan daha farklıdır. Güncel modellere biraz daha yakın olan Gagne'nin üstün zekâ kuramında, bilişsel süreçlerin ve eyleme geçirilen yeteneklerin yanı sıra çevresel etkenlere ve motivasyon faktörüne de yer verilmiştir. Ayrıca Gagne üstün yetenek ve yeteneği de farklı açılardan ele almıştır (Gagne, 1985). İnsanlar üstün yetenekli olabilir ve belirli alanlarda potansiyel taşıyabilirler. Ancak çevrenin olumlu katalizör etkisi olmadan, potansiyelin eyleme dönüşmesi mümkün olmayabilir. Çevre, potansiyelin kendini göstermesinde büyük önem taşımaktadır. Eğer bireyde potansiyel var ise ve çevre katalizör etkisi olumlu ise, yetenekler özel bir alanda kendini gösterecektir (Gagne ve St. Per, 2002).

Feldman üstün yeteneğin sabit bir özellik olduğu inancını sorgulamıştır. Üstün yeteneğin karmaşık olduğunu belirtmiştir. Ayrıca üstün yeteneği etkileşimler sonucu şekillenen belirli yetenek alanlarında sürekliliği olan üstünlük durumu olarak tanımlamıştır (Patten, 1990).

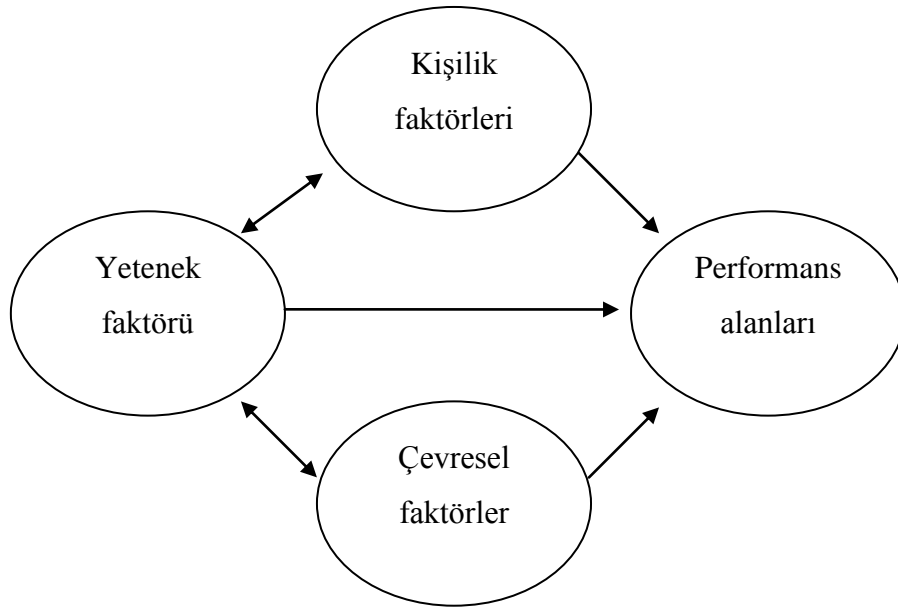
John Feldhusen (1986), yetenek tanınması ve eğitim yoluyla geliştirilmesi üzerine kurulu olan TIDE (Talent Identification and Development in Education) modelinin geliştirilmesine öncülük etmiş önemli bir bilim adamıdır. Bu model, üstün yetenekli olarak tanımlanmış özellikli öğrenci guruplarına odaklanmayı hedeflemiştir. Feldhusen'e göre yetenek gelişimi, doğuştan gelen yeteneklerin, sonradan kazanılmış yeteneklerin, bilgi birikiminin ve bireysel karakteristik özelliklerin bir bileşimidir. Bunun yanında öğrenim gören üstün zekâlı öğrencilerin yetenek gelişimini de dört temel yetenek gelişimi alanına bölmüştür. Bu alanlar; akademik-entelektüel, artistik, mesleki-teknik ve kişilerarası-sosyal alanlardır (Feldhusen, 1992).

Sternberg'in (1997) başarılı zekâ kuramında üstün zekâlılık, bireyin uğraştığı performans alanında başarıyı yakalaması şeklinde tanımlanmaktadır. Bu da bireyin güçlü yanlarını geliştirip zayıf yanlarını da olabildiğince düzeltip iyileştirmesi sonucunda gerçekleşebilmektedir, Kuramda, analitik zekâ, yaratıcı zekâ ve pratik zekâ olarak adlandırılan üç temel yetenek alanıyla, zekânın üç boyutu olduğu belirtilir. Sternberg, bu üç yetenek alanında dengenin sağlanmasıyla başarının gerçekleşeceğini ifade etmektedir (Sternberg, 2003).

Başarılı zekâ kuramına göre, analitik zekâ; fikirleri, sorunları, olayları ya da durumları analiz edebilme, yargılayabilme, kritik edebilme, neden sonuç ilişkileri içinde karşılaştırabilme ve değerlendirmeler yapabilme kapasitesi olarak tanımlanabilir. Problem tanılama, bilgiyi organize etme, strateji geliştirme, problem çözümü sürecini gözlemlenme ve kontrol etme, çözümleri değerlendirme, bilgiyi kodlama, çıkarsama yapma ve ilişkilendirme, analitik zekânın bilişsel bileşenleri arasındadır. Kurama göre yaratıcı zekâ; yeni düşünceler üretebilme, çok sayıda ve değeri olan fikirler üretebilme, özgün davranabilme, problemlerin varlığını fark edebilme, problemleri tanılayabilme ve keşfedebilme, yeni ürünler yaratabilme ya da var olan ürünleri detaylandırıp değiştirebilme kapasitesidir. Pratik zekâ; gerçek yaşam problemlerini, ekonomik, ergonomik ve akılcı yollarla çözebilme ve fikirlere uygulama alanı bulabilme kapasitesi olarak tanımlanabilir. Pratik zekâ ise yaşadıkça ve deneyimle gelişen bir zihinsel bir kapasitedir. Analitik ve yaratıcı bireyler çok iyi fikirler üretip bu fikirleri yargılayabilirken, pratik kişiler bu fikirlere uygulama alanları bulabilirler (Sak, 2008).

Münih modeli Kurt A. Heller, Christopher Perlet ve Ernst E. Hany tarafından üstün yetenek kavramını tanımlamak ve geliştirmek için ortaya konmuş çok faktörlü bir yaklaşımdır. Model birbirine bağımlı dört çok faktörlü boyut üzerine kuruludur. Bunlar; Şekil 1’de görüldüğü gibi yetenek faktörü (göreceli bağımsız), sonuçlanmış performans alanları, kişilik faktörleri ve çevresel faktörlerdir. Bunlardan kişilik faktörleri ve çevresel faktörler üstün yeteneğin performansa dönüşmesinde etkili olmaktadır (Heller, Perleth ve Lim, 2005).

Münih modeli Avrupa’da son yirmi yıl içinde yapılmış en kapsamlı çalışmalardan biridir. Model birçok üstün yetenek türü ya da yetenek faktörleri ile yapılmış psikometrik bir sınıflandırmadan yola çıkılarak oluşturulmuştur. Modele göre üstün yetenek; motivasyon, öğrenme ve çalışma stratejileri gibi bilişsel olmayan faktörler ve sosyal faktörler gibi performansla birebir ilişkili değişkenler çerçevesinde çok faktörlü bir yetenek yapısı olarak tanımlanmıştır (Sternberg ve Davidson, 2005).

Şekil 1. Münih Modeli

Kaynak: Robert J. Sternberg, Janet E. Davidson. **Conception of Giftedness**. New York: Cambridge University Press, 2005. s. 149'dan uyarlanmıştır.

1.1.3.2. Örtülü Üstün Zekâ ve Üstün Yetenek Kuramları

Geçmişten günümüze kadar örtülü kuramlara dair en fazla çalışma, zekâ konusunda yapılmıştır. Üstün zekâyâ ve üstün yeteneğe dair örtülü kuram araştırmaları, örtülü zekâ kuram araştırmaları kadar çok olmamakla birlikte; ortaya çıkarılmaları en az örtülü zekâ kuramları kadar önem taşımaktadır. Sternberg (1991) örtülü üstün zekâ kuramlarının araştırılması için beş neden ortaya koymuştur.

Birincisi, bir toplumun üstün zekâ hakkındaki ortak kültürel bakış açısını ortaya koymakta örtülü kuramların işe yarayabileceğidir. Örtülü kuramlar sayesinde üstün zekâ hakkında toplumun bu konuda ne düşündüğü, hangi özelliklere değer verdiği ortaya çıkartılabilir. İkincisi, örtülü kuramların üstün zekâ hakkındaki açık kuramların temelini oluşturmasıdır. Çünkü her açık kuramın altında bir örtülü kuram yatmaktadır. Üçüncüsü, günlük hayatta ve pratikte açık değil örtülü kuramların daha değerli bir başka deyişle daha kullanışlı olmasıdır. Örneğin; bir işveren çalışan alacağı zaman zekâ testlerindeki skorlara bakmaz. Kendi değer verdiği özelliklere, kendi örtülü kuramlarına göre çalışan alır. Örtülü üstün zekâ kuramlarının bilinmesi, topluma farklı tanılama yöntemlerinin neler olabileceği bilgisini sunabilir. Sonuncusu ve en önemlisi de üstün

zekâ kavramı göz önüne alındığında örtülü kuramların daha ayrıcalıklı bir yere sahip olduğudur. Çünkü zekâ ve üstün zekâ gibi psikolojik yapıların tanımlanmasında örtülü kuramların yeri gerçekten çok önemlidir. Örneğin; görme duyusunun, hormonların, hafızanın tanımlarının, işlevlerinin biyolojik olarak açıklamaları ve dayanakları vardır. Ancak zekâ ve üstün zekânın ne olduğuna dair tek bir tanımlama yapılamaz. Bu gibi psikolojik yapılar için görme duyusunda olduğu gibi kesin kanıtlar gösterilemez.

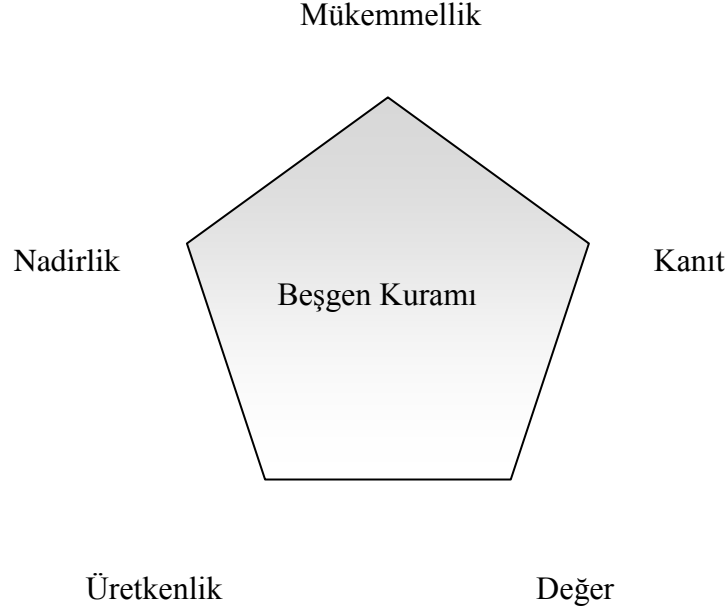
Üstün zekâ konusundaki ilk bilimsel çalışmalar, Terman'ın çalışmaları olarak kabul edilebilir. Her ne kadar belli bir kuramı olmasa da, üstün zekâ alanında ilk kuramsal çalışmaları başlatan Terman (1926), zihinsel yapı ya da süreç hakkında bir teori geliştirmeksizin genel zekâyı ölçmeyi doğru bulmuştur. Asıl savunduğu şey, üstünlüğün gizemli, garip bir değişimi yansıtmadığı; problemleri çözmede hassas değerlendirmeler yapabilme, yeni durumlara uyum sağlayabilme ve uygulaması değişik birçok iş yaparak ve farklı durumları tecrübe ederek ders çıkarabilme gibi sıra dışı bir yetenekten kaynaklandığıdır (Sternberg ve Davidson, 2005).

Terman, bu akli özelliklerin bir IQ skoru ile belirlenebileceğini ve üstün zekâlıların böyle bir ölçümde en yüksek yüzdeyi elde edenlerin olacağını öne sürmüştür. Üstün zekâyı Stanford–Binet zekâ testiyle ölçülen ve akranlarıyla karşılaştırıldığında ilk yüzde birlik dilimde kalmayı sağlayan genel zihinsel yetenek olarak tanımlamıştır (Akt. Renzulli, 2005). Terman, üstün zekâlı bireyleri tanımlarken IQ kriterini kullanmıştır. Terman'ın zihninde IQ kıstasına göre ilk % 1 lik kesimin üstün zekâlı olduğunu kabul ettiği bir örtülü kuramı vardır. Kendisinin de bu düşüncesini tam anlamıyla kabul etmediği durumlar olmakla birlikte bu fikrini çalışmalarına yansıtmıştır (Sternberg, 1991).

1.1.3.2.1. Beşgen Kuramı

Üstün zekâ alanındaki örtülü kuramlar düşünüldüğünde, Sternberg ve Zhang'ın (1995) "The Pentagonal Implicit Theory of Giftednes" (Beşgen Kuramı) adlı çalışması ilk akla gelen çalışmalardandır. Sternberg ve Zhang, Yale Üniversitesi'ndeki 24 öğrenci ve Connecticut'daki üstün zekâlı 39 çocuğun ebeveyni ile çalışmışlardır. Katılımcılara, hangi öğrencilerin üstün zekâlı olduğuna, insanların nasıl karar verdiklerini soran bir

anket uygulanmıştır. Beşgen Kuramı'na göre, birini üstün zekâlı olarak tanımlamak için beş kriter gerekmektedir. Bunlar; Şekil 2'de görüldüğü gibi mükemmellik, nadirlik, kanıt, üretkenlik ve değer kriterleridir.

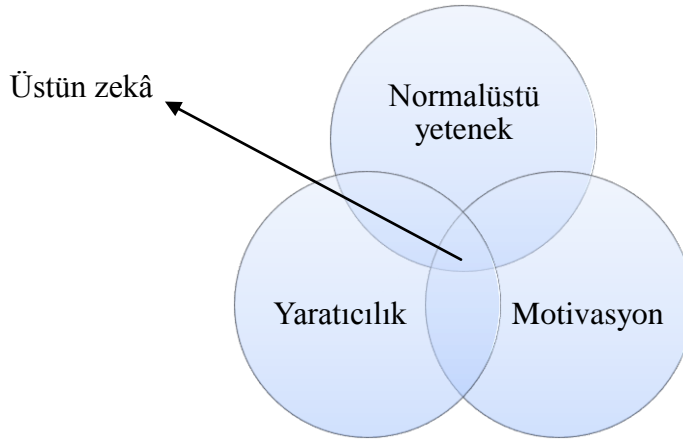
Şekil 2. Sternberg ve Zhang'ın Beşgen Kuramı

Kaynak: Robert J. Sternberg, Sally M. Reis. **Definitions and Conceptions of Giftedness.** New York: Corwin Press, 2004. s. 16'dan uyarlanmıştır.

Mükemmellik kriteri, bireyin bir ya da birkaç alanda olağan üstü performans göstermesi gerektiğini işaret eder. Nadirlik kriteri, bireyin üstün olduğu yetenek alanında, fevkaladelik düzeyinin az rastlanır olması gerektiğini anlatır. Kanıt kriterine göre, zekânın bilimsel olarak geçerlik kazanması için testlerle ya da somut durumlarla ispatlanması ve bireyin belli bir alanda üstünlüğünü göstermesi gerekir. Üretkenlik kriteri, bir alanda ürün ortaya koymayı ve bunun bir kereden fazla tekrarlanabilir olması gerektiğini anlatır. Son olarak değer kriterine göre, bireyin üstün yeteneğinin, içinde bulunduğu toplum tarafından değerli bulunması gerekir (Sternberg ve Zhang, 1998).

1.1.3.2.2. Üçlü Halka Kuramı

Üstün zekâya dair bir diğer önemli örtülü kuram da Renzulli'nin (1978) Üçlü Halka Kuramı'dır. Renzulli, Şekil 2'de görüldüğü gibi normalüstü yetenek, motivasyon ve yaratıcılık bileşenlerinin üçünün de kesiştiği noktayı üstün zekâlılık olarak tanımlamıştır (Sternberg ve Davidson, 2005).

Şekil 2. Renzulli'nin Üçlü Halka Kuramı

Kaynak: Robert J. Sternberg, Janet E. Davidson. **Conception of Giftedness.** New York: Cambridge University Press, 2005. s. 257'den uyarlanmıştır.

Normalüstü yetenek, kişinin herhangi bir alanda normalin üzerinde performans göstermesi olarak tanımlanabilir (Renzulli, 2005). Normalüstü yetenek, ortalama üstü genel yetenek ve ortalama üstü özel yetenek olmak üzere iki türden oluşmaktadır. Genel yetenek, soyut düşünme, bilgi işleme kapasitesi ve deneyimle öğrenilenleri yaşamdaki yeni durumlara aktarabilme gibi zihinsel özelliklerden oluşmaktadır. Sözel yetenek, sayısal yetenek, görsel yetenek ve hafıza, genel yetenek türlerine örnek olarak verilebilir. Özel yetenekler daha çok sınırlı ve spesifik alanlarda uygulanabilen beceriler kümesidir. Matematik, bale, resim, fotoğrafçılık gibi alanlarda kullanılan yetenekler, özel yetenek türlerine örnek olarak gösterilebilir (Sak, 2008).

Motivasyon, bireyin yine bir performans alanında ya da bir problem durumuyla karşılaştığında bu durumu yenebilmek için çaba sarf etmesi, çok çalışması ve ısrarcı olması durumlarını içermektedir (Renzulli, 2005). Motivasyon, vazife aşkı veya işe

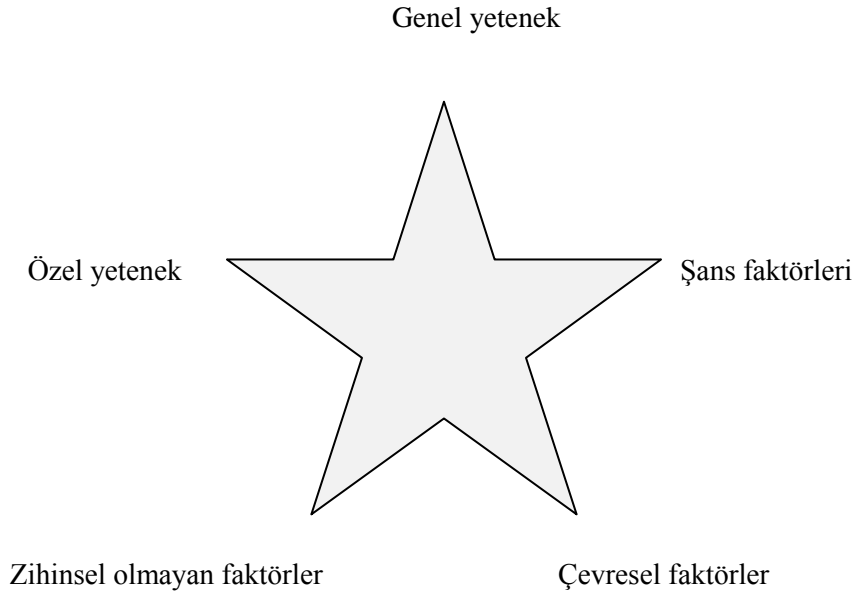
adlanmışlık olarak da adlandırılır. Kendine güven, işe adanmak, azim, istek, ilgi, önemli problemleri tanımlayabilme ve çözebilme yeteneğine sahip olma inancı ve yüksek standartlar belirlemek, vazife aşkını oluşturan elementlerdir (Sak, 2008).

Yaratıcılık ise bireyin yeni, kullanılabilir düşünce ya da ürün ortaya koyması olarak tanımlanabilir. Bireyin sıra dışı düşünmesi, farklı yollar denemesi yaratıcılığın ortaya çıkışında rol oynar. Bireylerin çeşitli yaratıcılık testlerinde sergilediği performanslar onların gelecekteki yaratıcılığını tahminde kullanılabilir (Renzulli, 2005). Yaratıcılık bileşeni, akıcı düşünme, esnek düşünme, orijinal düşünme, merak, risk alma ve yeni deneyimlere açık olma gibi bireysel özellikleri kapsar (Sak, 2008).

Normalüstü yetenek, motivasyon ve yaratıcılık bileşenlerinin birbiriyle etkileşimi sonucunda düşünce veya aksiyonla sonuçlanan üstün zekâlılık özelliğinin açığa çıkması beklenir (Renzulli, 2005).

1.1.3.2.3. Abraham Tannenbaum'un Üstün Yetenek Yaklaşımı

Abraham Tannenbaum (1983), üstün zekâyla ilgili beş faktörden oluşan bir yaklaşım öne sürmüştür. Ona göre bir çocuğun gerçekten üstün zekâlı olabilmesi için bir arada olması gereken beş faktör vardır. Bunlar; Şekil 3'de görüldüğü gibi genel yetenek, ayırt edici özel yetenek, zihinsel olmayan faktörler, çevresel faktörler ve şans faktörleridir. Bu faktörlerin her biri, her alanda üstünlük elde edebilmek için yeterli değilse de gereklidir. Bu nedenle dört niteleyicinin bir araya gelmesi beşincisi olmadan bir şey ifade etmemektedir (Sternberg ve Davidson, 2005).

Şekil 3. Abraham Tannenbaum'un Üstün Yeteneğe Yaklaşım Modeli

Kaynak: Abraham J. Tannenbaum. *Gifted Children*. New York: Macmillan Publishing, 1983. s. 87'den uyarlanmıştır.

Modele göre, genel yetenek “g faktörü” gibi düşünülebilir, Tannenbaum genel yeteneği genel zekâ olarak tanımlamıştır. Yetenekli bir birey, pek çok farklı yetenek alanında üstün başarı sergilemelidir. IQ skorları farklı yetenek alanlarında belli bir eşik değerinin üzerinde olmalıdır. Ancak IQ ne çok abartılmalı, ne de küçümsenmelidir. IQ her şey demek olmadığı gibi, genel zekâ ile mutlaka ilişkilidir (Tannebaum,1983).

Ayırt edici özel yetenek, kişinin bir alanda diğerlerinden çok farklı olması durumudur. Bazı kişiler bazı alanlarda özel kapasitelere sahiptirler. Bu özel eğilimler, erken yaşlarda kendini belli etmeye başlar. Örneğin müziğe olan yatkınlık, okul öncesi dönemde fark edilir (Sternberg ve Davidson, 2005).

Yetenekli olmak tek başına büyük başarılar sağlamaz. Başarılı olmak için ego kontrolü, göreve adanmışlık, tatmin duygusu, başarılı olma arzusu gibi zihinsel olmayan faktörler de gereklidir. Bu faktörler kişiliğin oluşumuyla da yakından ilgilidir (Tannebaum,1983).

Çevresel faktörler, yeteneğin ortaya çıkması için önemlidir. Çoğu kişi, çevrelerinde bunaltıcı ya da baskı oluşturan bir durumla karşılaştıklarında, yeteneklilik belirtileri

gösterirler. Günlük hayatta karşılaşılan uyaranlar sayesinde kişi hem potansiyel yeteneğini ortaya koyabilir, hem üst düzeye taşıyabilir. Çevresel faktörler, ayrıca kişinin hayatına yön vermesinde de etkilidir (Sternberg ve Davidson, 2005).

Yeteneklerin ortaya çıkmasında, yetenekli bireylerin hayatında beklenmedik olayların gerçekleşmesi ihtimali, genellikle göz ardı edilir. Oysa yeteneklerin açığa çıkmasında doğru zamanda doğru yerde olmak önemlidir. Şans faktörü, yine başarıya ulaşmayı kolaylaştıran bir faktördür (Tannebaum,1983).

1.1.3.2.4. Dabrovski Yaklaşımı

Üstün zekâlılığın akılla ilgili olan ve olmayan yönleriyle anlaşılmasında diğer bir yaklaşım da Dabrovski (1962)'nin yaklaşımıdır. Dabrovski'nin "aşırı uyarılabilirlik" adını verdiği üstün yeteneğe yaklaşımına göre, beş farklı gelişme potansiyeli söz vardır. Bu beş tür aşırı uyarılabilirlik durumu; psiko-motor, duyumsal, düşünsel, imgesel, duygusal durum olarak sıralanabilir.

Aşırı uyarılabilirlik hayatı derin, canlı ve duyarlı yaşamak anlamına gelir. Ancak bireyin daha meraklı, altıncı hissi kuvvetli, eğlenceli, hayalperest, duygusal olduğu anlamına gelmez. Yine bireyin farklı, kaliteli bir yaşam tarzı olduğu anlamına da gelmez. Aşırı uyarılabilirlik yaşayan kişide yoğun bir farkındalık mevcuttur. Bu kişiler belki de renkleri, tonları, sezgiyi, duyguları farklı bir şekilde yaşıyor olabilirler (Piechowski, 2009).

Yaklaşımında geçen beş tür aşırı uyarılabilirlik durumu kısaca şöyle açıklanabilir: Psikomotor durum, aktif ve enerjik olmak için bir enerjiye sahip olmak, yerinde duramayan bir yapıya sahip olmak gibi özellikleri içerir. Duyumsal durum, duyumsal deneyimlerin farkındalığını gerektirir. Düşünsel durum, gerçekleri araştırma, analiz etme, idealizm, sorgulama, keşif öğrenme isteği gibi özellikleri kapsar. İmgesel durum, bağlantı kurabilme gücü, icatlar, fantastik düşünce, hayal kurma gibi özellikleri içerir. Duygusal durum ise duyguların yoğun ve derin olarak hissedilmesi, kendi kendini inceleme gibi özellikleri kapsar (Sternberg ve Davidson, 2005).

Psikomotor aşırı uyarılabilirlik genelde erken yaşlarda fark edilir. Yaklaşımına göre yetenekli çocuklar diğer çocuklara göre daha aktiftir ve daha yüksek enerjiye sahiptir. Bu çocuklardaki enerji yoğunluğu ortalamanın üstündedir. Hatta bazen bu durum aşırıya kaçabilir. Bu enerji fazlası çocuğun hareketlerine yansır (Piechowski, 2009).

Duyumsal aşırı uyarılabilirlik özelliği gösteren bireyler, daha zengin bir algısal yapıya sahiptirler. Bu bireyler, yapıların içeriklerini normal bireylerden çok daha iyi farkedirler. Örneğin pek çok insana göre farklı kokuları daha iyi ayırt ederler (Sternberg ve Davidson, 2005).

Düşünsel aşırı uyarılabilirlik hem yetenekli çocuklarda hem de yetişkinlerde kendini gösterebilir. Bu kişiler, olaylara farklı açılardan bakarlar. Örneğin, hakkında kompozisyon yazmak için bir konu verildiğinde, o konuyu diğer arkadaşlarının tartıştığından farklı bir yönüyle ele alırlar. Okudukları bir metinde can alıcı noktaları aralar. Özellikle metindeki yanlışları bulmaya çalışırlar. Anlamsız bir ifade ile karşılaşılırsa, ona anlam yüklemeye çalışırlar (Piechowski, 2009).

İmgesel aşırı uyarılabilirlik özelliği taşıyan bireyler, heyecan verici bir hayal gücüne sahiptirler. Hayal güçlerini edebiyat, sanat, bilim, kültür, teknoloji ve kişilerarası iletişim gibi pek çok farklı alanda zengin ve şaşırtıcı yollarla gösterirler. Hayal gücünün zenginliği, bu bireylerin yaratıcı faaliyetlerde bulunmalarını sağlamaktadır (Piechowski, 2009).

Duyusal aşırı uyarılabilirlik pek çok yetenekli çocuk ve yetişkinde rastlanan bir durumdur. Şefkatli, ilgili, sorumluluk sahibi olma gibi özellikler en çok dikkat çeken özelliklerdir. Empati kurmak da yine bu bireylerde görülen özelliklerden biridir. Duyusal yoğunluk erken yaşlarda farkedilir ve kişinin hayatı boyunca varlığını sürdürür (Sternberg ve Davidson, 2005).

1.1.3.2.5. Cohn'un Üstün Yeteneğe Yaklaşımı

Cohn (1981), üstün yetenek kavramını incelerken iki kritere dikkat edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bunlardan birincisi, geçerli ve güvenilir çalışmalar yapılmasıdır. İkincisi ise üstün yetenekli bireylerin, yeteneklerini eğitim hayatlarında, sosyal hayatlarında, iş

hayatlarında kullanmalarına dikkat edilmesinin gerekliliğidir. Hatta birey, yeteneklerini kariyer hayatında uzmanlaşacak şekilde kullanabilmelidir. Bu standartlar çerçevesinde, üstün yeteneklilik, çeşitli alanlarda incelenmelidir.

Cohn (1981)'a göre üstün yeteneklilik, entelektüel alanda, sanatsal alanda, sosyal alanda ve diğer insani alanlarda olmak üzere dört alanda ele alınmalıdır. Entelektüel alan, sözel, nicel ve uzamsal yeteneklerini; sanatsal alan bir sanat dalında sergilenen çok iyi performans, sosyal alan empati, liderlik ve özveri yeteneklerini içermektedir. Cohn (1981), üstün yetenekli bireyin sözü geçen üç alan dışında gösterebileceği özel becerileri içine aldığı diğer insani alanlardaki yetenekleri, kesin çizgilerle ayırıp ifade edememiştir (Tannenbaum, 1983).

Cohn'un üstün yeteneği farklı alanlarda ele aldığı görüşü, Amerika Birleşik Devletleri eğitim Komisyonu tarafından geliştirilmiş ve çoklu yeteneğin bir tanımı şeklinde sunulmuştur. Buna göre; üstün yetenekli çocuklar, sahip oldukları yetenek alanlarında yüksek performans gösterme yetisine sahiptirler. Bu çocukların kendilerine ve topluma katkı sağlayabilmeleri için, farklı eğitim programlarından yararlanmaları gerekmektedir. Yüksek performans yetisine sahip üstün yetenekli çocukların başarı gösterdikleri alanlarsa; genel zihinsel yetenek, özel akademik yetenek, yaratıcı ve üretici düşünme, liderlik, psikomotor beceriler, görsel sanatlar ve sahne sanatları alanlarıdır (Marland, 1971).

1.1.3.2.6. Taylor'un Çoklu Yetenek Yaklaşımı

Taylor (1973), çocukların sadece öğrenen varlıklar değil, aynı zamanda düşünen, üreten, karar veren, yaratıcı bireyler olduklarını belirtmiştir. Okullardaki yetenekli çocukları ortaya çıkarmak için de sadece IQ düzeylerine değil farklı özelliklere bakılması gerektiğini savunmuştur. Öğrencilerin özelliklerine bakılırken, dikkate alınması gereken altı tür yetenek ortaya koymuştur. Bunlar; akademik yetenek, yaratıcılık, planlama yeteneği, iletişim yeteneği, öngörülebilirlik yeteneği ve karar verebilme yeteneğidir (Tannenbaum, 1983).

Akademik yeteneğe sahip olan birey, karmaşık fikirleri anlar ve daha sonra hatırlar. Öğrenme konusunda başarılıdır. Bilgiyi takip eder, yerleştirir ve yeniden üretebilir. Yaratıcılık yeteneğine sahip bireyler, sıradışı fikirler ortaya koyarlar. Problemlere farklı çözümler bulurlar. Bu bireyler oldukça merak sahibidir. Planlama yeteneği olan bireyler, yaptıkları işleri organize eder, karmaşık durumlara sistematik olarak yaklaşabilirler. Bu yeteneğe sahip bireyler hem sanatsal fikirleri, hem sosyal olayları hem de teorik bilgileri düzenleyebilirler. İletişim yeteneği olan bireyler, dili çok etkili bir şekilde kullanabilirler. Düşüncelerini mükemmel bir şekilde ifade eder, açıklar ve fikirlerini tartışırlar. Öngörülebilirlik yeteneğine sahip olan bireyler, insan doğasını, olayların ve durumların iç yüzünü anlarlar. Bunların sonuçları hakkında çok büyük ihtimalle doğru çıkacak tahminde bulunurlar. Karar verme yeteneği olan bireyler, bilgi toplama, durumu değerlendirme, genellemeler yapabilme ve doğru yargıda bulunabilme becerilerine sahiptirler (Tannenbaum, 1983).

1.1.3.2.7. Lamkin'in Üstün Yeteneğe Yaklaşımı

Lamkins (tarih yok)'e göre üstün yetenekliliğin tanımı esnek olmalıdır. Lamkins, üstün yetenekliliği tanımlarken üç sınıflandırma üzerinde durur. Bunlar; temel vasıflar ve bilgi, yaratıcı problem çözme becerisi ve seçkin kişisel özelliklerdir. Lamkins (tarih yok)'e göre yaratıcı olmayan ama gerekli becerilere ve kişisel özelliklere sahip olan bir birey de üstün yetenekli olarak nitelendirilebilir. Bu yüzden akademik alanda başarılı, çalışkan bireyleri yaratıcı fikirlere sahip olmasalar bile yetenekli olarak nitelendirmek mümkündür. Bu durumun tam aksine bazı bireyler de yaratıcıdır ancak akademik alanlarda başarısız olabilirler (Tannenbaum, 1983).

1.1.4. Örtülü Kuramlarla ve Kavramlarla İlgili Araştırmalar

Bu bölümde örtülü kuramlarla ilgili yapılan birkaç araştırmaya yer verilmiştir. Zekâ, yaratıcılık, üstün zekâ ve üstün yetenekle ilgili birkaç örtülü kuram çalışması açıklanmıştır.

1.1.4.1. Sıradan İnsanlarla Yapılan Örtülü Kuram Çalışmaları

Bu bölümde halkı oluşturan sıradan insanlarla yapılan örtülü kuram çalışmalarına yer verilmiştir. Bu çalışmalar zekâ ve üstün zekâyâ dair çalışmalar olmak üzere iki başlık altında ele alınmıştır.

1.1.4.1.1. Zekâ Konusunda Sıradan İnsanlarla Yapılan Örtülü Kuram Çalışmaları

Sternberg R.J., Conway B.E., Ketron J.L. ve Bernstein M. (1981)'in 186 katılımcıyla, insanların zekâ, akademik zekâ ve günlük zekâyâ dair örtülü kuramlarını araştırdıkları "People's Conceptions of Intelligence" (İnsanların Zekâ Kavramları) adlı çalışma, üstün zekâ hakkında yapılan örtülü kuram çalışmaları arasında yer alır. Katılımcıların 61'ini kütüphanedeki kolej öğrencileri, 63'ünü istasyonda tren bekleyen yolcular ve 62'sini de süper markette alışveriş yapan kişiler oluşturmuştur. İlk grup kütüphane grubu, ikincisi demir yolu grubu ve üçüncüsü de ev hanımı grubu olarak belirlenmiştir. Araştırmada, bu kişilerden zekâ, akademik zekâ ve günlük zekâyâ ilgili davranışlar listelemeleri istenmiştir. Katılımcıları oluşturan üç grubun davranış listeleri arasında benzerlik ve farklılıklar bulunmuştur. Kütüphane grubu zekâyı akademik zekâ ile özdeşleştirirken, diğer iki grup ise akademik zekâ davranışlarını arka planda bırakmıştır. Günlük zekâ ile zekâ davranışları ise ev hanımı ve demir yolu grubunda özdeşleştirilirken; bu davranışlar kütüphane grubundan geri planda kalmıştır (Sternberg,1990).

1.1.4.1.2. Üstün Zekâ Konusunda Farklı Toplumlardan Sıradan İnsanlarla Yapılan Örtülü Kuram Çalışmaları

Üstün zekâ konusunda örtülü kuramları yoklayan Finlandiya'da yapılan bir araştırmada yetişkin ve çocukları zeki olarak değerlendirirken kullanılan kavramlar araştırılmıştır (Raty ve Snellman, 1995). Çalışmada üstün zekâlı bireylerin özelliklerinden yola çıkarak toplumun zekâyâ ilgili yargıları araştırılmıştır. Söz konusu araştırmada katılımcılara açık uçlu anket uygulanmıştır. 159 katılımcıdan çevrelerindeki zeki bireyleri göz önüne alarak üstün zekâlı bireylerin sahip olduğu özellikleri tanımlamaları

istenmiştir. Yine aynı araştırma içinde üstün zekâlı çocukların ne gibi özellikleri olduğunu tespit için araştırmaya katılan ailelerden, çocukların üstün zekâlı sayılabilmesi için sahip olması gereken özellikleri tanımlamaları istenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre üstün zekâlı yetişkinler için önemli olan özellikler önem sırasına göre; işbirlikçi sosyal özellikler, problem çözme, iddialı sosyal beceriler, sağgörü ve kültürlülük olarak belirtilmiştir. Çocuklar için gerekli üstün zekâlılık özellikleri ise yine önem sırasına göre: problem çözme becerisi, okul başarısı, işbirlikli sosyal öğrenme, kültürlülük, canlılık/ataklık olarak belirtilmiştir. Araştırmanın genel değerlendirmesine göre Finlandiya’da üstün zekâ değerlendirilirken yetişkinler ve çocuklar için bilişsel özelliklerin önemli bir kriter olduğu vurgulanmıştır. Yine yetişkinler için problem çözme becerisinin çocuklar için de okul başarısının önemi ortaya konmuştur.

Afrika’da yer alan Zimbabwe ülkesindeki Shona kültürünün üstün zekâyâ bakış açısını ortaya koymayı amaçlayan bir araştırmada, ülkenin kültürel özelliklerini taşıyan 16 katılımcıya açık uçlu anket uygulanarak, bireylerin üstün zekâyâ bakış açısı araştırılmıştır (Ngara ve Parath, 2004). Katılımcılardan üstün zekâlılık kriterlerini tanımlamaları istenmiştir. Katılımcıların cevapları doğrultusunda bu kültürde başarıma, problem çözme, yaratıcılık ve kişiler arası iletişim yeteneğinin üstün zekâlılık için önemli kriterler olduğu bulunmuştur.

Plucker, Lim ve Im (2002)’de Kore halkının üstün zekâ kriterlerini araştırdıkları çalışmalarında, 384 Koreli bireyle çalışmışlardır. Katılımcılara bir davranış listesi verilmiştir ve katılımcılardan bu davranışları 1 ile 9 puan arasında puanlamaları istenmiştir. Araştırma bulgularına göre, Korelilerin sosyal yeterlik ve sosyal sorumluluk kavramalarını üstün zekâ için önemli gördükleri ortaya konmuştur.

1.1.4.2. Uzmanlarla Yapılan Örtülü Kuram Çalışmaları

Bu bölümde farklı uzmanlarla yapılan örtülü kuram çalışmalarına yer verilmiştir. Bu çalışmalar zekâ, yaratıcılık ve üstün zekâyâ dair çalışmalar olmak üzere üç başlık altında ele alınmıştır.

1.1.4.2.1. Zekâ Konusunda Uzmanlarla Yapılan Örtülü Kuram Çalışmaları

Sternberg'in (1985) insanların zekâ, yaratıcılık ve bilgeliğe dair örtülü kuramlarını araştırdığı "Implicit Theories of Intelligence, Creativity and Wisdom" (Örtülü Zekâ, Yaratıcılık ve Bilgelik Kuramları) adlı çalışmasında Sternberg, örtülü kuramların yapısını ve kullanımını anlamak için bir ön çalışma ve dört deney yapmıştır. Ön çalışmada, çeşitli ABD üniversitelerindeki sanat, ticaret, felsefe ve fizik alanlarındaki profesörlerden kısa bir anket doldurmaları istenmiştir. Deney 1'de, aynı nüfus kesiminden olan bireyler, ön çalışmada en az iki kez listelenen davranışların her birinin; ideal olarak zeki, yaratıcı ve bilge bir bireyin karakteristik özelliklerini ne derece temsil ettiğine göre dokuz puanlı bir ölçek üzerinden değerlendirmişlerdir. Deney 2'de, 40 Yale Üniversitesi öğrencisinden, bir insanda "birlikte bulunması muhtemel" olan davranışları temel alarak diledikleri şekilde üç grup için gruplandırmaları istenmiştir. Bu davranışlar, Deney 1'de, zekâ, yaratıcılık ve bilgelik için elde edilen listelerden alınmıştır. Deney 3'te, katılımcılar, ön çalışmadan elde edilen bir davranış alt grubu üzerinde kendilerini değerlendirmişler ve bu değerlendirmeler, bu prototipin (ilk örnek) benzerlik ölçümünü elde etmek için "ideal prototip" ile karşılaştırılmıştır. Benzerlik puanları, daha sonra standart yetenek testlerinin puanlarıyla kıyaslanmıştır. Deney 4'te, katılımcılar; zekâları, yaratıcılıkları ve bilgelikleri göz önüne alınarak hayali tavsiye mektuplarında tarif edilen varsayımsal bireyleri değerlendirmişlerdir.

İnsanların zekâ, yaratıcılık ve bilgeliğe dair örtülü kuramlarının kullanımını ve yapısını araştırmak amacıyla başlatılan bu çalışmada, belirlenen hedeflere ulaşmak için bir ön çalışma ve dört deney yapılmıştır. Genel olarak araştırma sonuçları; insanların zekâ, yaratıcılık ve bilgeliğe dair sistematik örtülü kuramlarının olduğunu ve bu örtülü kuramları, hem kendilerini hem de varsayımsal kişileri değerlendirirken tam anlamıyla kullandıklarını göstermiştir.

Uzmanların çalışmadaki zekâyâ dair örtülü kuramları, alanlara göre ele alındığında bu kuramlar şöyle şekillenmektedir: Sanat profesörleri, alternatif olasılıkların ölçülüp biçilmesi ve benzerliklerin görülmesi için gereken bilgileri kullanma yeteneği ve bilgisi üzerinde durmuşlardır. Ticaret profesörleri ise mantıklı düşünme, bir problemin temel yönlerine odaklanabilme ve hem başkalarının çıkarımlarını kolaylıkla takip edebilme hem de bu çıkarımların nereye götürdüğünü görebilme yeteneği üstünde durmuşlardır.

Ticaret profesörlerinin örtülü kuramlarında çıkarsamanın değerlendirilmesine verilen önem, sanatçıların örtülü kuramlarında daha azdır. Felsefe profesörleri, çok yoğun şekilde eleştirel ve mantıksal yeteneklere özellikle de karmaşık çıkarımları takip edebilme, bu iddialardaki ince hataları bulabilme ve geçersiz çıkarımlara karşı örnekler üretebilme yeteneklerine önem vermişlerdir. Felsefecilerin bakış açısı, çok açık şekilde, felsefi çıkarımların çözümlenmesinde ve oluşturulmasında çok önemli olan mantık ve rasyonalitenin bu yönleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Fizikçilerse, tam tersine; hassas matematiksel düşünceye, fiziksel olayları fizik kavramlarıyla ilişkilendirebilme yeteneğine ve doğanın kanunlarını hızlı bir şekilde kavrama yeteneğine daha fazla önem vermişlerdir. Kısacası, alanlar arasında hatırı sayılır bir birlik olsa da belli bir disiplinde başarı için özellikle gerekli olan zeki düşünme biçimlerine bu alanların her birinde önem verilmektedir. Ayrıca örtülü zekâ kuramlardaki bu uzmanlaşma, sıradan insanların örtülü kuramlarında yoktur (Sternberg, 1985).

1.1.4.2.2. Yaratıcılık Konusunda Uzmanlarla Yapılan Örtülü Kuram Çalışmaları

Sanatsal yaratıcılığa dair İspanyol ressamların örtülü kuramlarını ortaya koymayı amaçlayan çalışma (Romo, 2003), üç safhada gerçekleştirilen ve sanatsal yaratıcılıkla ilgili örtülü kuramlar üzerine yapılan geniş kapsamlı bir araştırma projesinin bir parçasıdır. Çalışmanın ilk adımında resimde sanatsal yaratıcılığa dair değişik örtülü kuramların kökenlerinin tarih-çizgisel bir analizi yapılmıştır. Çalışmaya İçten ve İçgüdüsel Dışavurum Kuramı, Denemecilik Kuramı, İçe Bakış ve Kendini Arayış Kuramı, İletişim Kuramı ve Psikolojik Rahatsızlık Kuramı olmak üzere beş örtülü kuram temel alınmıştır. İkinci adımda her bir örtülü kuramın ifadesel tanımını içinde barındıran örnekleyici bir çalışma yapılmıştır. Bu adımın temel amacı, her kuramın en tipik ve örnek teşkil eden safhasından en az tipik olana doğru olacak şekilde örnek teşkil etme sürekliliğine göre sıralanan dağınık bir cümle grubu aracılığıyla her bir kuramın içyapısını ortaya çıkarmaktır. Üçüncü adımda her bir kuram belli somut sözcük gruplarına dönüştürülmüştür. Seçilen sözcük gruplarında 241 maddelik bir anket oluşturulmuştur. Bu 241 maddeden seçilen 65 madde, anketin pilot uygulaması için kullanılmıştır. Pilot çalışma, Autonoma Üniversitesi psikoloji öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. Gerçek uygulamaya 180 ressam katılmıştır. Katılımcılar ankette yer

alan ifadelerin her birine katılma ya da katılmama derecelerini Likert-tipi bir ölçek (1'den 4'e kadar) üzerinde göstermişlerdir. Çalışmanın sonucunda ressamların sanatsal yaratıcılığa dair örtülü kuramlarının İletişim Kuramı ile büyük oranda özdeşleştiği ortaya çıkmıştır (Romo, 2003).

1.1.4.2.3. Üstün Zekâ Konusunda Uzmanlarla Yapılan Örtülü Kuram Çalışmaları

Öğretmenlerin üstün yetenekli öğrenci anlayışlarını ortaya koymayı amaçlayan bir örtülü kuram araştırması (Lee, 1999), Sternberg (1991) Gardner (1983) ve Gagne (1997)'nin üstün yetenek çalışmalarından temelini almıştır. Çalışmaya ENVY program adında bir zenginleştirme programında görev yapmakta olan 16 öğretmen, katılımcı olarak seçilmişlerdir.

Verilerin toplanması için katılımcılara “Üstün yetenekli çocukları nasıl görüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiş ve tek kişilik bir iki saatlik görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sırasında katılımcılara bir dizi devam sorusu da sorulmuştur. Katılımcılar görüşme kayıtlarını onayladıktan sonra bu kayıtlar defalarca okunmuş ve belli başlı kategorileri tanımlanmıştır (Lee, 1999). Görüşmelerden sonra öğretmenlerin üstün yetenekli öğrencilere dair görüşleri arasında benzer ifadeler gruplanmıştır. Araştırma (Lee, 1999) sonucunda öğretmenlerin üstün yetenekli öğrencilere dair görüşlerinden oluşturulan bu gruplamalardan üstünlük, potansiyel, nadirlik, önemlilik, doğuştan gelen yetenek, farklı alanlarda farklı gelişim olmak üzere yedi temel kategori ortaya çıkmıştır. Çalışmanın sonuçları öğretmenlerin üstün yetenekli öğrencileri değerlendirme anlayışlarını geliştirmek açısından önem taşımaktadır.

1.1.5. Abraham Tannenbaum'un Üstün Yetenek Kategorileri

İnsanların bir aktiviteyi bir diğerine tercih etmeleri sırasında neyi ölçüt aldığını bilmek mümkün değildir. Örneğin jimnastik, akrobasi, artistik buz pateni popüler eğlence olmaktan ileri gidemezken, bale en bilinen sanat formları arasındadır. Satranç şampiyonasında oynamak karmaşık kimyasal formüllerle uğraşmak kadar zekâ gücü

ister fakat kimya araştırmacıları, büyük satranç ustalarından daha yaygın bir biçimde üstün yetenekli olarak kabul görürler (Tannenbaum,1983).

Bazı normal dışı davranışlar üstün yetenek olarak kabul görürken bazılarının üstün yetenek sayılmamasının nedenini tam olarak bilmek güçtür. Belki de yalnızca bazı yeteneklerin üstünlük olarak kabul edilmesinin nedeni asla anlaşılamayacaktır. Abraham J. Tannenbaum yetenekleri değerlendirirken; onların farklı değer gördükleri noktadan yola çıkarak, yetenekleri ender (scarcity) yetenek, artık (surplus) yetenek, hisseli (quota) yetenek ve tuhaf (anomalous) yetenek olarak sınıflandırmıştır (Tannenbaum, 1998).

İnsanların bir konuya dair zihinlerinde yapılandırdıkları fikirlerinin o konu hakkındaki örtülü kuramları olduğu daha önceki bölümlerde belirtilmişti. Bu çalışmada da insanların zihinlerinde hangi yeteneklere daha çok değer verdikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmada, Abraham J. Tannenbaum (1983)'un yeteneğin toplumsal açıdan ele alındığında ayrılabilceğini savunduğu dört yetenek kategorisi; bireylerin zihinlerinde yeteneklerin nasıl derecelendirildiğinin anlaşılmasına temel oluşturacak yapıdadır.

1.1.5.1. Ender Yetenekler

Abraham J. Tannenbaum'a gore ender yetenekler, toplumda daima yetersiz kalan yeteneklerdir. Dünyanın her zaman hayatı daha kolay, güvenilir, sağlıklı ve daha anlaşılır yapacak kadar yaratıcı insanlara ihtiyacı vardır. Örneğin Jonas Salk tek başına çocuk felcine karşı büyük bir buluş yapabilmesine rağmen, tıp biliminde hala ihtiyaç duyulan buluşlar için onunki gibi üstün yetenekler asla yeterli miktarda bulunamayacaktır. Aynı durum politikada Abraham Lincoln, akıl sağlığında Sigmund Freud için de geçerlidir. Toplum, asla giderilemeyecek olan bu kıtlık sebebiyle giderek bu yeteneklere daha da fazla ihtiyaç duyarken daima bu yeteneklere saygı duyacaktır ki bu öncelikle halkın yönelimlerinin kendine hizmet etmekten çok kendini gösterme yönünde olmasından kaynaklanır. Bu sebeple, bu özel yetenekler üstünlüğün göstergeleri olarak düşünülebilir (Tannenbaum,1983).

1.1.5.2. Artık Yetenekler

Artık yetenekler, yaşamın devamlılığını mümkün kılmaktan öte yaşamı daha anlamlı bir hale getirdikleri için evrensel olarak değer gören ve yine ender olarak rastlanılan yeteneklerdir. Artık yeteneklere sahip olan bireyler, edebiyat, müzik, felsefe gibi alanlarda üretimde bulunarak insanların hassasiyetlerini ve duyarlılıklarını yükseltmek gibi nadir bir beceriye sahiptirler (Tannenbaum, 1998). Bu kategoride az sayıda kişi başarılı olmuştur ve bunlardan çok azı şöhret seviyesine varabilmiştir ki bu onların halk gözünde en yaygın olarak tanınan kişiler oldukları anlamına gelir. Fakat Picasso ya da Beethoven'a ün ve servetlerine rağmen, dünyayı sonsuza kadar devamını garanti etmeksizin güzelleştirebilme becerisine sahip ilahlar gözüyle bakılır. Tabii ki, Michelangelo ve Bach daima kültürel birer kazanım olarak kabul görmüşlerdir; yine de, bu yeteneklere duyulan ihtiyaç, hayatın kendisini korumanın yollarını aramak için bir talepten çok hayatın kalitesini artırma yollarına duyulan bir özlemi temsil eder. Edebiyat ve müzik gibi yaygın değer gören geniş sanat birikimlerinin de kanıtlağığı gibi insanlar arzularından çok özlemlerini gizlemeye eğilimlidirler. Halkın çoğunluğunun Dante'nin Cehennem'inin yüceliğini kabul ettiği söylene de insanların çoğu bu eseri hayatlarında bir kere bile okumamışlardır. Okumayanlar için böyle bir başyapıt edebi bir başarı olma açısından ve azımsanmış olması bakımından gereksiz olarak düşünülebilir, fakat bunu okuyan ve bunu gerçekten çok seven insanların varlığı, bu yapıtın asla gereksiz olmadığını gösterir (Tannenbaum,1983).

Ender yetenek ve artık yetenek terimleri, sanki biri diğerinden üstünmüş gibi değer yargılarını ifade etmeyi amaçlamazlar. Bunlar yalnızca toplumdan kazandıkları hayranlık yönünden birbirinden ayrılan türlerdir. Ender yetenekler yaşamsal bir gereklilik ya da ütopyaya ulaşılan kadar daima yetersiz kalacak doğal kaynaklar olarak kalacak yetenekler olarak görülürler. Başlıca avuntuları, bilinmeyeni ve bilinmesi mümkün olmayanı dışarıda bırakmaktır ve modern batı toplumu kendini her şeyleriyle böyle bir girişimi olabildiğince ileri götürmeye adanmıştır. Bir medeniyetin kültürel devamlılığı artık yetenek türü yeteneklere bağlıyken, kişilerin yaşamlarının fiziksel olarak devamlılığı ender yeteneklerin varlığına bağlıdır. Alexander Fleming penisilini bularak kendi neslinden ve sonraki nesillerden sayısız insanın hayatını kurtarmıştır. Eski Yunan'da epik şairler, dramatistler ve felsefeciler, eserleriyle klasik medeniyetin özünü

tanımlamışlardır. Onların ve onlar gibi olanların sesleri susturulunca ise Yunan medeniyetinin kendine özgü karakteri insanların fiziksel hayatına zarar vermeksizin ölüp gitmiştir (Tannenbaum,1983).

1.1.5.3. Hisseli Yetenekler

Hisseli yetenekler, hizmet ve fayda sağlamak için özelleşmiş, kullanım alanları sınırlı, üst düzey becerileri içermektedir. Hisseli yeteneklere sahip bir kişinin, yaratıcılık içeren eylemler ortaya koyması beklenmez (Tannenbaum,1983).

Ender ve artık yetenekler gibi, hisseli yetenekler de genel talep üzerine ortaya çıkarlar, fakat yalnızca halkın bu üretime duyduğu ihtiyacın karşılandığını düşündüğü seviyede kalırlar. Örneğin bir orkestra bölümünde doldurulması gereken kontenjan açıkları olur ve nitelikli kişiler aranır. Fakat bu gibi konumların sayısı ister istemez, halkın desteklemeye istekli olduğu orkestra sayısı ile kısıtlıdır. Bu yüzden, karşılığında eksiklik ve fazlalıkların ölçüldüğü bir kota sistemi vardır. Halkın hisseli yeteneklere duyduğu ihtiyacı belki de en çok okullar karşılamaktadır. Bu gibi ileri becerilerin önemi yokluk ve aşırı bolluk zamanlarında anlaşılır ve bu nedenle okullar, kadro açıklarının ortaya çıkabileceği ve bu iş için yeterince eğitim almış ve parlak zekâlı kişilere iyi ücret sağlayan uzmanlaşma alanlarına karşı tetikte olabilirler. Birçok okulda çeşitli dallarda kotaları doldurmak için hazırlanan ileri alıştırma programları üstün yeteneklilere verilen eğitimi farklılaştırma çabalarından ortaya çıkar (Tannenbaum,1983).

1.1.5.4. Tuhaf Yetenekler

Yaklaşımında son olarak, insanın zihinsel ve fiziksel güçlerinin ne kadar geliştirilebileceğini gösteren fakat tam anlamıyla üstün olarak tanımlanmayan tuhaf yetenekler yer almaktadır. Bu tür yetenekler çoğunlukla insanlar tarafından şaşırtıcı bulunurlar. Hızlı okuma, iyi yemek pişirme, trapez yeteneği, karmaşık bir matematik işlemi bir bilgisayardan daha hızlı yapabilme, Don Juan'ın sayısıyla övündüğü cinsel deneyimleri bile bu tip yeteneklere birer örnektir (Weiner, 2003). Kılıç yapımı, nal yapımı gibi eskiden var olup şimdi rastlanmayan yetenekler de tuhaf yetenek türüne

girmektedir. Bu kategori, liderlik becerisi kadar pratik zekâ isteyen fakat toplumda kabul görmeyen ve hatta kurnazlık gibi özellikleri içeren tek kategoridir. Fakat bu yetenekler insanlık için yarar sağlayabileceği gibi zararlı da olabilirler (Tannenbaum, 1998).

Ender, artık ve hisseli yeteneklere sahip olup bunları toplumun aleyhindeki amaçlar için kullanan kişiler de tuhaf yeteneğe sahip kişiler arasında gösterilebilirler. Örneğin; biyolojik ve kimyasal silah üretimi ince bir yetenek gerektirmektedir. Görüldüğü üzere, üstün yeteneğin etik olan ve olmayan uygulamaları vardır. Üstünlüğün her zaman toplum lehine ya da tamamen değersiz olarak düşünülmesi, geliştiricileri açısından büyük bir hata olacaktır (Tannenbaum,1983).

Sonuç olarak; Tannenbaum (1998) yeteneği ender yetenek, artık yetenek, hisseli yetenek ve tuhaf yetenek olarak dört kategoride ele almıştır. Hisseli yetenekler avukatlık, eczacılık, mühendislik vb. alanlarda uzmanlığı işaret ederler. Ender yeteneklerin bilimsel yaratıcılık ya da sosyal liderlik gerektirdiği düşünülebilir. Artık yetenekler insan yaşamının kalitesini arttıran, zenginleştiren yeteneklerdir. Tuhaf yeteneklerse daha çok uygulama alanı olarak bahsedilen diğer alanlardan farklılık gösteren yetenek türleridir. Yaklaşımına göre ender yeteneklere ve artık yeteneklere sahip bireyler, hisseli yeteneklere ve tuhaf yeteneklere sahip bireylere daha değerli görülürler. Ancak yaşamın iyileştirilmesi için çalışma alanlarında uzmanlığa da ihtiyaç vardır; bu uzmanlık da hisseli yeteneğe sahip bireylerde bulunmaktadır. Bütün üstün zekâlı bireylerde dünyayı değiştirmelerini beklemek yanlış olur; toplumun alanında uzman kişilere de ihtiyacı vardır (Tannenbaum,1983).

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Abraham Tannenbaum'un üstün yetenek sınıflandırmasına giren örnek yetenek türlerinin toplumsal değerini ortaya koymaktır.

Bu amaç doğrultusunda, Abraham Tannenbaum'un Üstün Yetenek Yaklaşım modeli temel alınarak altı hipotez oluşturulmuştur. Yaklaşımına göre her bir yetenek türündeki yetenekler üstün yetenektir ancak toplum tarafından ender yeteneklerin artık

yeteneklere, hisseli yeteneklere ve tuhaf yeteneklere göre, artık yeteneklerin hisseli yeteneklere ve tuhaf yeteneklere göre, hisseli yeteneklerin de tuhaf yeteneklere göre daha değerli görüldüğü savunulmaktadır. Araştırmayla ilgili olarak aşağıdaki hipotezler test edilmiştir:

1. Katılımcıların ender yeteneklere verdikleri puanlarla artık yeteneklere verdikleri puanlar arasında fark yoktur.
2. Katılımcıların ender yeteneklere verdikleri puanlarla hisseli yeteneklere verdikleri puanlar arasında fark yoktur.
3. Katılımcıların ender yeteneklere verdikleri puanlarla tuhaf yeteneklere verdikleri puanlar arasında fark yoktur.
4. Katılımcıların artık yeteneklere verdikleri puanlarla hisseli yeteneklere verdikleri puanlar arasında fark yoktur.
5. Katılımcıların artık yeteneklere verdikleri puanlarla tuhaf yeteneklere verdikleri puanlar arasında fark yoktur.
6. Katılımcıların hisseli yeteneklere verdikleri puanlarla tuhaf yeteneklere verdikleri puanlar arasında fark yoktur.

Bu hipotezler test edildikten sonra elde edilen sonuçları; cinsiyet ve öğrenim durumunun etkileyip etkilemediğine de bakılması yararlı olacaktır. Bu amaçla aşağıdaki araştırma sorusu yanıtlanmaya çalışılmıştır:

- Katılımcıların yetenek türlerine verdikleri puanlar, cinsiyete ve öğrenim durumuna göre fark göstermekte midir?

Yine araştırmanın amacı doğrultusunda, araştırmayla ilgili olarak aşağıda yer alan soru cevaplanmaya çalışılmıştır:

- Abraham Tannenbaum'un Üstün Yetenek Yaklaşım modelinde yer alan dört yetenek türünün her birinde yer alan maddelerin hangileri daha değerli görülmektedir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Üstün zekâ ve üstün yetenek konuları özellikle de eğitim psikolojisi alanında giderek önem kazanmaktadır. Dünya çapınca giderek gelişen bilimsel yaklaşımlar ile bu konular üzerine yapılan araştırma ve çalışmalar gün geçtikçe gelişmektedir. Her alanda evrensel akımları yakalamaya çalışan Türkiye’de de son yıllarda üstün zekâ ve üstün yetenek konularında yapılan çalışmalar artmaktadır. Ancak Türkiye’de üstün zekâ ve üstün yetenek konularında yapılan çalışmalar hali hazırda yetersiz ve eksiktir.

Örtülü kuramlarla ve kavramlarla ilgili alan yazınında eksikliği göze çarpan noktalardan biri de Türkiye’de hangi yeteneklerin üstün yetenek olarak değerlendirildiğinin ve bunlardan hangilerinin daha değerli görüldüğünün bilinmemesidir. Bu çalışmanın temelini oluşturan Tannenbaum’un (1983) üstün yetenek yaklaşımı da yeteneğe verilen değer noktasından hareketle oluşturulmuştur.

Bu çalışma, öncelikle Türk toplumunun değer verdiği üstün yetenek türlerinin ortaya çıkartılması açısından önem taşımaktadır. Ortaya çıkartılacak bu örtülü kuramlar var olan üstün yetenek kuramlarının psikolojik temelleriyle karşılaştırılabilir. Elde edilecek örtülü kuramlar, teorik modellerin bireylerin yetenekleri derecelendirmelerine dair görüşlerinin ne kadarını yansıttığının anlaşılması açısından da önemlidir. Toplumun üstün yeteneği derecelendirme biçimlerinin ortaya konmasının bir diğer önemli yanı, günlük hayatta kullanışlı ve değerli görülen davranışların belirlenebilmesidir.

Türk toplumunun yeteneği derecelendirmelerine dair örtülü kuramları, Türk toplumu için geliştirilecek üstün yetenek kuramlarına temel oluşturması açısından da önem taşımaktadır. Ayrıca araştırmadan elde edilecek sonuçların Türkiye’deki üstün zekâlı ve üstün yetenekli bireyler için geliştirilen ve geliştirilecek olan eğitim politikalarına, stratejilerine ve programlarına da rehberlik etmesi umulmaktadır. Özellikle bu gibi programların tanılama aşamaları için, araştırmada elde edilecek sonuçlar ipuçları verebilir.

1.4. Sayılılar

Bu araştırmanın dayandığı temel sayılı şudur:

1. Araştırmaya katılan katılımcılar, anket sorularını kendi gerçek görüşlerini yansıtacak biçimde samimi ve yansız olarak belirtmişlerdir.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırmanın sınırlılıkları şöyle belirlenmiştir:

1. Araştırma bulguları, kaynak taramasının yanında katılımcıların veri toplama amacıyla geliştirilen ankete verdikleri yanıtlarla sınırlıdır.

2. Araştırma bulguları; 2008 yılında Eskişehir ilinde yaşayan ve araştırma örneklemeine dâhil olan onsekiz yaş üzerindeki katılımcılardan elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Yetenek: Bir şeyi anlama veya yapabilme gücü, kabiliyet (Ayverdi, 2006, s.3417).

Üstün veya Özel Yetenek: 18 Aralık, 2004 tarih ve 25674 sayılı resmi gazetede yayınlanan Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği 1. kısmı olan Genel Hükümlerin 4.maddesinde yer alan tanımların “ü” bendine göre; zekâ, yaratıcılık, sanat, spor, liderlik kapasitesi veya akademik alanlarda akranlarına göre üst seviyede performans gösterme durumu (Başbakanlık, 2004).

Zekâ: Psikolojide hiç kimsenin tek, nihai, işlemsel bir tanım üzerinde anlayamadığı bir terimdir. En genel anlamıyla soyut düşünme, kavrama, problem çözme, bildiklerini yeni durumlara uygulama, akıl yürütme, bellek, geçmiş deneyimlerden kazanılan bilgileri kullanma vb. dâhil olmak üzere zihinsel yetilerin toplamı (Budak, 2005).

2. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veriler, verilerin toplanması, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması konularında bilgi verilmiştir.

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmanın gerçekleştirilmesinde tarama araştırma modellerinden kesitsel araştırma kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2008). Bu model çerçevesinde Eskişehir ilinde yaşayan bireylerin, Abraham Tannenbaum yaklaşımındaki sınıflandırma temel alınarak belirtilen yeteneklere ne düzeyde değer verdikleri saptanmaya çalışılmıştır.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın katılımcılarını Eskişehir ilindeki yaşayan on sekiz yaş üzerindeki bireyler oluşturmaktadır. Araştırma katılımcılarının yaşlarıyla ilgili sayısal bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1
Katılımcıların Yaş Özellikleri

Katılımcı sayısı (N)	601
Ortalama	27,14
En büyük yaş	72
En küçük yaş	18
Standart sapma	10,83

Araştırmada örneklem alınırken, seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma örneklemiyle ilgili sayısal bilgiler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2
Araştırma Örneklemi

Kişisel Özellik	Gruplar	Katılımcı Sayısı (N)	Toplam Sayıya Göre Oranı (%)
Cinsiyet	Erkek	382	63,6
	Kadın	219	36,4
Yaş grubu	18-29	402	66,9
	30-44	140	23,3
	45-59	48	8,0
	60 ve üstü	11	1,8
Öğrenim Durumu	İlkokul mezunu	25	4,2
	Ortaokul mezunu	164	27,3
	Lise mezunu	183	30,4
	Üniversite mezunu	169	28,1
	Yüksek lisans mezunu	40	6,7
	Doktora mezunu	6	1,0
	Diğer	14	2,3
Meslek	Akademisyen	16	2,7
	Asker	3	0,5
	Doktor	8	1,3
	Emekli	19	3,2
	Ev hanımı	24	4,0
	İşçi	90	15,0
	İşsiz	7	1,2
	Mimar	5	0,8
	Memur	21	3,5
	Mühendis	29	4,8
	Öğrenci	198	32,9
	Öğretmen	45	7,5
	Serbest	124	20,6
	Diğer	12	1,9
Toplam		601	100

2.3. Veriler ve Toplanması

Araştırmanın temel verilerini konuyla ilgili kaynak taramasından elde edilen verilerle birlikte Eskişehir ilinde yaşayan bireylerden elde edilen görüşler oluşturmaktadır. Konuyla ilgili katılımcı görüşleri, araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan anket formunda verilen yanıtlarla belirlenmiştir.

Uzman görüşü ve pilot uygulama sonuçlarına yönelik olarak son halini alan anket, uygulamaya hazır duruma getirilerek yeterli sayıda çoğaltılmıştır. Anket, 2008 yılı Kasım ayında gönüllü katılımcılara yüz yüze ya da internet aracılığı ile uygulanmıştır.

2.3.1. Veri Toplama Aracı

Araştırma probleminin çözümü için gerekli bilgileri toplamak üzere araştırmacı tarafından bir anket geliştirilmiştir. Anket geliştirilmeden önce benzer nitelikli araştırmaların bilgi toplama araçları incelenmiştir. Söz konusu anket için yeterli sayıda kapalı uçlu soru maddesi ve maddelerin puanlanması için uygun puanlama ölçeği geliştirilmiştir.

Ankette yer alan soru maddeleri araştırmacı ve üstün yetenek alanında uzman olan danışman öğretim üyesi ile birlikte geliştirilmiştir. Soru maddelerinin oluşturulması için, önce Abraham Tannenbaum (1985)'un üstün yeteneğe yaklaşım modeli ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir. Anketin geçerliğinin sağlanması için, ankette yer alan her yetenek örneğinin araştırılmakta olan konu ile ilişkili olmasına ve ilgili yetenek türünü yansıtmaya dikkat edilmiştir. Ender yetenek, artık yetenek, hisseli yetenek ve tuhaf yetenek olmak üzere her bir yetenek türüne ilişkin örnek yetenekler geliştirmek için, ilgili yetenek türüyle alakalı çeşitli kaynaklardan yararlanılmıştır. Her yetenek türüne uygun örnek geliştirmek amacıyla bilim-sanat kitapları, düşünürleri hayatları, meslek tanıtım kitapları ve Guinness Rekorlar Kitabı incelenmiştir. Yaklaşımında yer alan yetenek türlerine ilişkin, çok sayıda yetenek örneği oluşturulmuştur. Soru maddeleri yaklaşık iki aylık bir süre içinde uzman olan danışman öğretim üyesi ile yapılan on altı görüşme sonrasında alınan eleştiriler doğrultusunda düzeltilerek anket, ön uygulamaya hazır halini almıştır. Ankette dört yetenek türünün her birinden onbeşer madde olmak üzere toplam altmış soru maddesi bulunmaktadır.

Geliştirilen veri toplama aracının 2008 yılı Kasım ayında otuz dört üniversite öğrencisine ön uygulaması yapılmıştır. Pilot uygulama sonrasında elde edilen veriler SPSS programı veri tabanına girilmiştir. Ankette yer alan her maddenin ve dört yetenek türünün aritmetik ortalamaları alınmış ve her bir maddenin standart sapma değerine bakılmıştır. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda; ankette bir madde çıkartılıp yerine yenisi eklenmiş, üç madde yeniden düzenlenmiş ve anketin geçerliğinin sağlanmasına çalışılmıştır. Bu çalışmalardan sonra anket formu danışman öğretim üyesi ile birlikte uygulamaya hazır hale getirilmiştir (Ek 1).

Araştırmanın anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Dört sorunun yer aldığı birinci bölümde katılımcıların cinsiyet, yaş, meslek ve öğrenim durumlarına ilişkin kişisel bilgileri istenmiştir. İkinci bölümde, Abraham Tannenbaum (1985) üstün yetenek yaklaşımında yer alan ender yetenek, artık yetenek, hisseli yetenek ve tuhaf yetenek olmak üzere dört yetenek türü temel alınarak geliştirilen altmış adet yetenek örneği yer almaktadır. Her bir yetenek kategorisinde onbeşer yetenek örneğine yer verilmiştir. Bu bölümde katılımcılardan yetenek örneklerini ankette verilen puanlama ölçeğine uygun olarak değerlendirmeleri istenmiştir. Katılımcılardan ölçeğe göre, muhteşem yetenek olduğunu düşündükleri örneğe 4, çok üstün yetenek olduğunu düşündükleri örneğe 3, üstün yetenek olduğunu düşündükleri örneğe 2 ve yetenek olduğunu düşündükleri örneğe 1 puan vermeleri istenmiştir.

2.3.2. Anketin Güvenirliği

Anketin güvenirliliğini incelemek üzere altmış madde üzerinde güven analizi yapılmıştır. Cronbach's Alpha değeri .95 olarak saptanmıştır. Söz konusu değer, anketler için değerlendirildiğinde yüksek düzeyde güvenirlilik katsayısı olarak kabul edilebilir. Bu anlamda, anketin içsel olarak tutarlı olduğu söylenebilir.

2.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Araştırma için kullanılan anket formları toplandıktan sonra, kodlanmadan önce kontrol edilmiştir. Eksik doldurulan on adet anket veri çözümüne dahil edilmemiştir.

Anketin birinci bölümünde yer alan ve katılımcıların kişisel özellikleri ile ikinci bölümde yer alan yetenek derecelendirmelerinden elde edilen bilgiler, bilgisayara aktarılmaya hazır duruma gelmiştir.

Verilerin çözümlemesinde, dört yetenek türünün ikili çiftler halinde birbirleriyle derecelendirilmeleri arasındaki farkı ortaya konması amacıyla; ortaya konulan hipotezleri test etmek üzere eşleştirilmiş t testi kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2002). Değişkenler arasındaki farkın anlamlılığının test edilmesinde .05 güven düzeyi

benimsenmiştir. Yorum yapılırken her yetenek türünün aritmetik ortalamaları, t değerleri, etki değerleri ve standart sapmaları incelenmiştir. Daha sonra karşılaştırılan yetenek çiftleri arasında anlamlı farklar olup olmadığı ayrıntılı şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Bu araştırmayla ilgili bütün istatistiksel çözümlerinde SPSS 16 (Statistical for the Social Sciences 16) programından yararlanılmıştır.

3. BULGULAR ve YORUMLAR

Bu bölümde araştırmanın temel amacı doğrultusunda araştırma kapsamındaki toplanan verilerin çözümlenmesi sonucunda ortaya çıkan bulgulara yer verilmiştir.

3.1. Hipotezlerin Testleri

Bu bölümde, yetenek türlerine verilen değeri ortaya koymak amacıyla geliştirilen hipotezler test edilmiş, elde edilen bulgular başlıklar altında sunulmuştur.

3.1.1. Hipotez 1: Katılımcıların Ender Yeteneklere Verdikleri Puanlarla Artık Yeteneklere Verdikleri Puanlar Arasında Fark Yoktur

“Katılımcıların ender yeteneklere verdikleri puanlarla artık yeteneklere verdikleri puanlar arasında fark yoktur” sıfır hipotezini sınamak amacıyla, eşleştirilmiş t testi kullanılmıştır. Katılımcıların ender ve artık yeteneklere ilişkin verdikleri ortalama puanlar ve t testi analizleri Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3
Ender Yetenek Puanları ile Artık Yetenek Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Yetenek Türleri	Denek Sayısı (N)	Aritmetik Ortalama \bar{X}	Standart Sapma (SS)	t Değeri	Serbestlik Derecesi (Sd)	Anlamlılık Düzeyi (P)	Etki Değeri (d)
Ender yetenek	601	45,96	8,64	31,08	600	.00	1,33
Artık yetenek	601	34,04	9,26				

Tablo 3’te, ender yeteneğe ilişkin puan ortalamasının (45,96), artık yeteneğe ilişkin puan ortalamasından (34,04) 11.92 puan yüksek olduğu görülmektedir. Ender ve artık yetenek puan ortalamaları arasında istatistiksel bakımdan anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan t testinde; .05 anlamlılık düzeyinde, istatistiksel

bakımdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<.05$). Bu sonuç, katılımcıların ender yeteneğe artık yetenekten daha çok değer verdiklerini göstermektedir. Elde edilen bu bulgu doğrultusunda araştırmanın “Katılımcıların ender yeteneklere verdikleri puanlarla artık yeteneklere verdikleri puanlar arasında fark yoktur” sıfır hipotezi reddedilmiştir. Bunun yerine “Katılımcılar ender yeteneklere artık yeteneklerden daha fazla değer verirler” alternatif hipotezi kabul edilmiştir. İki değer arasında ortaya çıkan farkın etki değerinin ($d=1,33$) oldukça büyük olduğu görülmektedir.

3.1.2. Hipotez 2: Katılımcıların Ender Yeteneklere Verdikleri Puanlarla Hisseli Yeteneklere Verdikleri Puanlar Arasında Fark Yoktur

Araştırmada “Katılımcıların ender yeteneklere verdikleri puanlarla hisseli yeteneklere verdikleri puanlar arasında fark yoktur” sıfır hipotezi sınanmak istenmiştir. Bu hipotezi sınamak amacıyla, eşleştirilmiş t testi kullanılmıştır. Katılımcıların ender ve hisseli yeteneklere ilişkin verdikleri ortalama puanlar ve t testi analizleri Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4

Ender Yetenek Puanları İle Hisseli Yetenek Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Yetenek Türleri	Katılımcı Sayısı (N)	Aritmetik Ortalama \bar{X}	Standart Sapma (SS)	t Değeri	Serbestlik Derecesi (Sd)	Anlamlılık Düzeyi (P)	Etki Değeri (d)
Ender yetenek	601	45,96	8,64	41,28	600	.00	1,82
Hisseli yetenek	601	29,54	9,37				

Tablo 4’te katılımcıların ölçme aracından aldıkları puanlara bakıldığında, ender yetenek puan ortalamasının (45,96), hisseli yetenek puan ortalamasından (29,54), 16,41 puan yüksek olduğu görülmektedir. Katılımcıların ender ve hisseli yeteneklere verdikleri puanların ortalamaları arasında istatistiksel bakımdan anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan t testinde; .05 anlamlılık düzeyinde, istatistiksel bakımdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<.05$). Bu sonuç, katılımcıların ender yeteneğe hisseli yetenekten daha çok değer verdiğini göstermektedir. Elde edilen bu bulgu

doğrultusunda araştırmanın “Katılımcıların ender yeteneklere verdikleri puanlarla hisseli yeteneklere verdikleri puanlar arasında fark yoktur” sıfır hipotezi reddedilmiştir. Bunun yerine “Katılımcılar ender yeteneklere hisseli yeteneklerden daha fazla değer verirler” alternatif hipotezi kabul edilmiştir. İki değer arasında ortaya çıkan farkın etki değerinin ($d=1,82$) oldukça büyük olduğu görülmektedir.

3.1.3. Hipotez 3: Katılımcıların Ender Yeteneklere Verdikleri Puanlarla Tuhaf Yeteneklere Verdikleri Puanlar Arasında Fark Yoktur

Araştırmada nc olarak “Katılımcıların ender yeteneklere verdikleri puanlarla tuhaf yeteneklere verdikleri puanlar arasında fark yoktur” sıfır hipotezi sınanmak istenmiştir. Bu hipotezi sınamak amacıyla, eşleştirilmiş t testi kullanılmıştır. Katılımcıların ender ve tuhaf yeteneklere ilişkin verdikleri ortalama puanlar ve t testi analizleri Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5
Ender Yetenek Puanları İle Tuhaf Yetenek Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Yetenek Türleri	Katılımcı Sayısı (N)	Aritmetik Ortalama \bar{X}	Standart Sapma (SS)	t Değeri	Serbestlik Derecesi (Sd)	Anlamlılık Düzeyi (P)	Etki Değeri (d)
Ender yetenek	601	45,96	8,64	41,27	600	.00	1,96
Tuhaf yetenek	601	28,61	8,98				

Tablo 5’te görüldüğü gibi, ender yeteneğe ilişkin puan ortalaması (45,96), tuhaf yeteneğe ilişkin puan ortalamasından (28,61), 17.35 puan yüksektir. Ender ve tuhaf yetenek puan ortalamaları arasında istatistiksel bakımdan anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla t testi yapılmıştır. Analiz sonucunda, .05 anlamlılık düzeyinde, istatistiksel bakımdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<.05$). Bu sonuç, katılımcıların ender yeteneğe tuhaf yetenektan daha çok değer verdiklerini göstermektedir. Elde edilen bu bulgu doğrultusunda araştırmanın “Katılımcıların ender yeteneklere verdikleri puanlarla tuhaf yeteneklere verdikleri puanlar arasında fark yoktur” sıfır hipotezi reddedilmiştir. Bunun yerine “Katılımcılar ender yeteneklere tuhaf

yeteneklerden daha fazla değer verirler” alternatif hipotezi kabul edilmiştir. İki değer arasında ortaya çıkan farkın etki değerinin ($d=1,96$) oldukça büyük olduğu görülmektedir.

3.1.4. Hipotez 4: Katılımcıların Artık Yeteneklere Verdikleri Puanlarla Hisseli Yeteneklere Verdikleri Puanlar Arasında Fark Yoktur

“Katılımcıların artık yeteneklere verdikleri puanlarla hisseli yeteneklere verdikleri puanlar arasında fark yoktur” sıfır hipotezini sınamak amacıyla, eşleştirilmiş t testi kullanılmıştır. Katılımcıların artık ve hisseli yeteneklere ilişkin verdikleri ortalama puanlar ve t testi analizleri Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6

Artık Yetenek Puanları ile Hisseli Yetenek Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Yetenek Türleri	Katılımcı Sayısı (N)	Aritmetik Ortalama \bar{X}	Standart Sapma (SS)	t Değeri	Serbestlik Derecesi (Sd)	Anlamlılık Düzeyi (P)	Etki Değeri (d)
Artık yetenek	601	34,04	9,26	12,58	600	.00	0,48
Hisseli yetenek	601	29,54	9,37				

Tablo 6’da görüldüğü gibi, artık yeteneğe ilişkin puan ortalaması (34,04), hisseli yeteneğe ilişkin puan ortalamasından (29,54), 4,50 puan yüksektir. Katılımcıların artık yetenek ve hisseli yetenektan elde ettikleri puan ortalamaları arasında artık yetenek lehine, 4,49 puanlık bir fark vardır. Bu farkın anlamlı olup olmadığını sınamak için grupların ortalama puanlarına t testi uygulanmış ve .05 anlamlılık düzeyinde, istatistiksel bakımdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<.05$). Bu sonuç, katılımcıların artık yeteneğe hisseli yetenektan daha çok değer verdiklerini göstermektedir. Elde edilen bu bulgu doğrultusunda araştırmanın “Katılımcıların artık yeteneklere verdikleri puanlarla hisseli yeteneklere verdikleri puanlar arasında fark yoktur” sıfır hipotezi reddedilmiştir. Bunun yerine “Katılımcılar artık yeteneklere hisseli yeteneklerden daha fazla değer verirler” alternatif hipotezi kabul edilmiştir. İki değer arasında ortaya çıkan farkın etki değerinin ($d=0,48$) orta derecede bir büyüklükte olduğu görülmektedir.

3.1.5. Hipotez 5: Katılımcıların Artık Yeteneklere Verdikleri Puanlarla Tuhaf Yeteneklere Verdikleri Puanlar Arasında Fark Yoktur

Araştırmada “Katılımcıların artık yeteneklere verdikleri puanlarla tuhaf yeteneklere verdikleri puanlar arasında fark yoktur” sıfır hipotezi sınanmak istenmiştir. Bu hipotezi sınamak amacıyla, eşleştirilmiş t testi kullanılmıştır. Katılımcıların artık ve tuhaf yeteneklere ilişkin verdikleri ortalama puanlar ve t testi analizleri Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7

Artık Yetenek Puanları ile Tuhaf Yetenek Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Yetenek Türleri	Katılımcı Sayısı (N)	Aritmetik Ortalama \bar{X}	Standart Sapma (SS)	t Değeri	Serbestlik Derecesi (Sd)	Anlamlılık Düzeyi (P)	Etki Değeri (d)
Artık yetenek	601	34,04	9,26	17,07	600	.00	0,59
Tuhaf yetenek	601	28,61	8,98				

Tablo 7 incelendiğinde, artık yetenek puan ortalamasının (34,04), tuhaf yetenek puan ortalamasından (28,61) 5,42 puan yüksek olduğu görülmektedir. Katılımcıların artık ve tuhaf yetenek puan ortalamaları arasında istatistiksel bakımdan anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan t testinde; .05 anlamlılık düzeyinde, istatistiksel bakımdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($p < .05$). Bu sonuç, katılımcıların artık yeteneğe tuhaf yetenekten daha çok değer verdiklerini göstermektedir. Elde edilen bu bulgu doğrultusunda araştırmanın “Katılımcıların artık yeteneklere verdikleri puanlarla tuhaf yeteneklere verdikleri puanlar arasında fark yoktur” sıfır hipotezi reddedilmiştir. Bunun yerine “Katılımcılar artık yeteneklere tuhaf yeteneklerden daha fazla değer verirler” alternatif hipotezi kabul edilmiştir. İki değer arasında ortaya çıkan farkın etki değerinin ($d=0,59$) orta derecede bir büyüklükte olduğu görülmektedir.

3.1.6. Hipotez 6: Katılımcıların Hisseli Yeteneklere Verdikleri Puanlarla Tuhaf Yeteneklere Verdikleri Puanlar Arasında Fark Yoktur

Araştırmada “Katılımcıların hisseli yeteneklere verdikleri puanlarla tuhaf yeteneklere verdikleri puanlar arasında fark yoktur” sıfır hipotezi sınanmak istenmiştir. Bu hipotezi sınamak amacıyla, eşleştirilmiş t testi kullanılmıştır. Katılımcıların hisseli ve tuhaf yeteneklere ilişkin verdikleri ortalama puanlar ve t testi analizleri Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8
Hisseli Yetenek Puanları İle Tuhaf Yetenek Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Yetenek Türleri	Katılımcı Sayısı (N)	Aritmetik Ortalama \bar{X}	Standart Sapma (SS)	t Değeri	Serbestlik Derecesi (Sd)	Anlamlılık Düzeyi (P)	Etki Değeri (d)
Hisseli yetenek	601	29,54	9,37	3,16	600	.00	0,10
Tuhaf yetenek	601	28,61	8,98				

Tablo 8’de hisseli yetenek puan ortalamasının (29,54), tuhaf yetenek puan ortalamasından (28,61), 0,93 puan yüksek olduğu görülmektedir. Katılımcıların hisseli ve tuhaf yetenek puan ortalamaları arasında istatistiksel bakımdan anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan t testinde; .05 anlamlılık düzeyinde, istatistiksel bakımdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($p < .05$). Bu sonuç, katılımcıların hisseli yeteneğe tuhaf yetenekten daha çok değer verdiklerini göstermektedir. Elde edilen bu bulgu doğrultusunda araştırmanın “Katılımcıların artık yeteneklere verdikleri puanlarla tuhaf yeteneklere verdikleri puanlar arasında fark yoktur” sıfır hipotezi reddedilmiştir. Bunun yerine “Katılımcılar hisseli yeteneklere tuhaf yeteneklerden daha fazla değer verirler” alternatif hipotezi kabul edilmiştir. İki değer arasında ortaya çıkan farkın etki değerinin ($d=0,10$) küçük olduğu görülmektedir.

3.2. Abraham Tannenbaum'un Üstün Yetenek Yaklaşım Modeline Göre Geliştirilen Maddelerin Puan Dağılımı

Bu bölümde, bireylerin Abraham Tannenbaum'un Üstün Yeteneğe Yaklaşım Modeline göre yetenekleri puanlamaları tablolar biçiminde sunulmaktadır.

3.2.1. Ender Yetenek Kategorisinde Bulunan Maddelere Verilen Puanların Dağılımı

Bireylerin ender yetenek türündeki her bir maddeye verdikleri puanların aritmetik ortalamaları ve her bir maddenin standart sapma değeri Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9
Ender Yeteneklere Verilen Puanlar

Ender Yetenekler	Katılımcı Sayısı	Ortalama	Standart Sapma
Bir ülkenin bağımsızlık savaşına liderlik eden kişi	601	3,49	,77
Elektriği bulan kişi	601	3,43	,74
Kanser hastalığına çare bulan kişi	601	3,40	,78
AIDS hastalığına çözüm bulan kişi	601	3,24	,85
Genetik kopyalamayı bulan kişi	601	3,18	,97
Uçağı icat eden kişi	601	3,16	,89
Organ nakli yöntemini geliştiren kişi	601	3,08	,91
Telefonu icat eden kişi	601	3,04	,95
Otomobili icat eden kişi	601	3,00	,90
İnterneti icat eden kişi	601	2,96	,95
Televizyonu icat eden kişi	601	2,86	,97
Yazı sistemini icat eden kişi	601	2,84	1,02
Tüp bebek yöntemini geliştiren kişi	601	2,79	,95
Ateşi bulan kişi	601	2,73	1,10
Fotoğraf makinesini icat eden kişi	601	2,69	,93

Tablo 9'da görüldüğü gibi ender yetenekler içerisinde aritmetik ortalaması en yüksek olan yetenek, "Bir ülkenin bağımsızlık savaşına liderlik eden kişi" maddesidir. Bu maddenin ardından "Elektriği bulan kişi" ve daha sonra da "Kanser hastalığına çare bulan kişi" maddeleri en yüksek aritmetik ortalamalara sahip maddelerdir. Yine Tablo 9'da görüldüğü gibi aritmetik ortalaması en düşük olan yetenek, "Fotoğraf makinesini icat eden kişi" maddesidir. Bu maddeden sonra aritmetik ortalaması en düşük olan yetenek "Ateşi bulan kişi" maddesidir. Aritmetik ortalaması en düşük olan üçüncü yetenek ise "Tüp bebek yöntemini geliştiren kişi" maddesidir.

3.2.2. Artık Yetenek Kategorisinde Bulunan Maddelere Verilen Puanların Dağılımı Bireylerin artık yetenek türündeki her bir maddeye verdikleri puanların aritmetik ortalamaları ve her bir maddenin standart sapma değeri Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10
Artık Yeteneklere Verilen Puanlar

Artık Yetenekler	Katılımcı Sayısı	Ortalama	Standart Sapma
Cumhuriyet yönetim biçimini ortaya koyan kişi	601	3,08	1,06
Yeni bir çağın açılmasına neden olan bir düşünce akımını başlatan düşünür	601	2,93	,96
Demokratik yönetim şeklini ortaya koyan kişi	601	2,46	1,04
Yeni bir sanat dalı bulan kişi	601	2,39	1,06
Dünyaca en beğenilen şiirleri yazan şairlerden biri	601	2,33	,95
Sanatta devrim yaratan bir sanat akımını başlatan sanatçı	601	2,28	1,06
Dünyaca en beğenilen resimleri yapan ressamlardan biri	601	2,27	,96
Dünyaca en beğenilen besteleri yapan bestekârlardan biri	601	2,24	,96
Yeni bir müzik türü geliştiren kişi	601	2,13	1,02
Dünyaca en beğenilen filmlerini çeken film yönetmenlerinden biri	601	2,09	,90
Dünyaca en beğenilen heykelleri yapan heykeltıraşlardan biri	601	2,09	,90
Dünyaca en beğenilen romanları yazan yazarlardan biri.	601	2,04	,86
Dünyanın en beğenilen oyunlarını sergileyen komedyenlerinden biri	601	1,98	,94
Dünyaca en beğenilen dans gösterilerini sergileyen balerinlerden biri	601	1,86	,91
Dünyaca en beğenilen opera gösterilerini sergileyen opera sanatçılarından biri	601	1,80	,83

Tablo 10’da görüldüğü gibi artık yetenekler içerisinde aritmetik ortalaması en yüksek olan yetenek, “Cumhuriyet yönetim biçimini ortaya koyan kişi” maddesidir. Bu maddenin ardından “Yeni bir çağın açılmasına neden olan bir düşünce akımını başlatan düşünür” ve daha sonra da “Demokratik yönetim şeklini ortaya koyan kişi” maddeleri en yüksek aritmetik ortalamalara sahip maddelerdir. Yine Tablo 10’da görüldüğü gibi aritmetik ortalaması en düşük olan yetenek, “Dünyaca en beğenilen opera gösterilerini

sergileyen opera sanatçılarında biri” maddesidir. Bu maddeden sonra aritmetik ortalaması en düşük olan yetenek “Dünyaca en beğenilen dans gösterilerini sergileyen balerinlerden biri” maddesidir. Aritmetik ortalaması en düşük olan üçüncü yetenek ise “Dünyanın en beğenilen oyunlarını sergileyen komedyenlerinden biri” maddesidir.

3.2.3. Hisseli Yetenek Kategorisinde Bulunan Maddelere Verilen Puanların Dağılımı

Bireylerin hisseli yetenek türündeki her bir maddeye verdikleri puanların aritmetik ortalamaları ve her bir maddenin standart sapma değeri Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11
Hisseli Yeteneklere Verilen Puanlar

Hisseli Yetenekler	Katılımcı Sayısı	Ortalama	Standart Sapma
Terörle mücadelede başarılı olan komutan	601	2,63	1,09
Öğrencilerine en iyi şekilde eğitim veren öğretmen	601	2,21	1,08
Sağlam ve estetik binalar inşa eden mühendis	601	2,11	,96
Kusursuz tercüme yapabilen tercüman	601	2,10	,95
Mesleğinde başarılı bir doktor	601	2,08	1,01
Bilgisayar sorunlarını başarıyla çözen bilgisayar programcısı	601	2,05	,95
Bireysel sorunların çözümünde ustalık gösteren psikolog	601	2,04	,97
Şirketini başarıyla yöneten ekonomist	601	2,00	,91
Konuklarından her sorunun cevabını almayı başaran televizyon programcısı	601	1,86	,93
Her türlü isteğe göre ayakkabı imal edebilen ayakkabıcı	601	1,80	,94
Her türlü kilimi ve halıyı dokuyabilen dokumacı	601	1,76	,86
Mesleğinde başarılı bir avukat	601	1,75	,90
Her türlü isteğe göre mobilya yapabilen marangoz	601	1,71	,89
Ürünlerini başarıyla pazarlayabilen satış temsilcisi	601	1,70	,86
Her türlü isteğe göre kıyafet dikebilen terzi	601	1,68	,84

Tablo 11’de görüldüğü gibi hisseli yetenekler içerisinde aritmetik ortalaması en yüksek olan yetenek, “Terörle mücadelede başarılı olan komutan” maddesidir. Bu maddenin ardından “Öğrencilerine en iyi şekilde eğitim veren öğretmen” ve daha sonra da “Sağlam ve estetik binalar inşa eden mühendis” maddeleri en yüksek aritmetik

ortalamalara sahip maddelerdir. Yine Tablo 11’de görüldüğü gibi aritmetik ortalaması en düşük olan yetenek, “Her türlü isteğe göre kıyafet dikebilen terzi” maddesidir. Bu maddeden sonra aritmetik ortalaması en düşük olan yetenek “Ürünlerini başarıyla pazarlayabilen satış temsilcisi” maddesidir. Aritmetik ortalaması en düşük olan üçüncü yetenek ise “Her türlü isteğe göre mobilya yapabilen marangoz” maddesidir.

3.2.4. Tuhaf Yetenek Kategorisinde Bulunan Maddelere Verilen Puanların Dağılımı

Bireylerin tuhaf yetenek türündeki her bir maddeye verdikleri puanların aritmetik ortalamaları ve her bir maddenin standart sapma değeri Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12
Tuhaf Yeteneklere Verilen Puanlar

Tuhaf Yetenekler	Katılımcı Sayısı	Ortalama	Standart Sapma
Okuduğu kitapların çoğunu ezberleyebilen kişi	601	2,40	1,02
Dünyadaki en derin deniz altı dalışlarından birini yapan kişi	601	2,03	,95
Dünyanın en hızlı koşan kişilerinden biri	601	1,98	,97
Havada asılı bir ip üzerinde en uzun süre yürüeyebilen kişi	601	1,96	,97
Tersinden konuşabilen kişi	601	1,93	1,04
Dünyadaki en yüksek dağ tırmanışlarından birini yapan kişi	601	1,91	,89
Dünyanın en hızlı yüzen kişilerinden biri	601	1,90	,88
Dünyanın en hızlı okuyan kişilerinden biri	601	1,87	,90
Dünyanın en hızlı klavye ve daktilo kullanabilen kişilerinden biri	601	1,85	,87
Dünyanın en hızlı gitar çalabilen kişilerinden biri	601	1,84	,95
Dünyanın en uzun atlayabilen kişilerinden biri	601	1,83	,87
Dünyada otomobili en hızlı kullanan kişilerden biri	601	1,81	,95
Dünyanın en sağlam ve kullanışlı kılıçlarını yapan demirci	601	1,81	,84
Dünyanın en dayanıklı nallarını yapan nalbant	601	1,75	,90
Dünyanın en sağlam ve rahat semerlerini yapan semerci	601	1,68	,95

Tablo 12’de görüldüğü gibi tuhaf yetenekler içerisinde aritmetik ortalaması en yüksek olan yetenek, “Okuduğu kitapların çoğunu ezberleyebilen kişi” maddesidir. Bu

maddenin ardından “Dünyadaki en derin deniz altı dalışlarından” ve daha sonra da “Dünyanın en hızlı koşan kişilerinden biri” maddeleri en yüksek aritmetik ortalamalara sahip maddelerdir. Yine Tablo 12’de görüldüğü gibi aritmetik ortalaması en düşük olan yetenek, “Dünyanın en sağlam ve rahat semerlerini yapan semerci” maddesidir. Bu maddeden sonra aritmetik ortalaması en düşük olan yetenek “Dünyanın en dayanıklı nallarını yapan nalbant” maddesidir. Aritmetik ortalamaları en düşük olan üçüncü yetenekler ise “Dünyada otomobili en hızlı kullanan kişilerden biri” ve “Dünyanın en sağlam ve kullanışlı kılıçlarını yapan demirci” maddeleridir.

3.2.5. Ender Yeteneklere Verilen Değerin Cinsiyete ve Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Katılımcıların ender yeteneklere verdikleri değer, cinsiyet ve öğrenim durumu bakımından farklılık gösterip göstermediğinin ortaya konması amacıyla, katılımcıların cinsiyetleri ve öğrenim durumları bakımından ender yeteneklere verdikleri puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanmış, ortalamalar arasındaki fark bağımsız örneklem t testi ile sınanmıştır.

Katılımcıların cinsiyetleri bakımından ender yeteneklere verdikleri puanlarla ilgili Tablo 13’te sunulmaktadır.

Tablo 13

Ender Yeteneklere Verilen Değerin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Cinsiyet	Katılımcı Sayısı (N)	Aritmetik Ortalama \bar{X}	Standart Sapma (SS)	t Değeri	Serbestlik Derecesi (Sd)	Anlamlılık Düzeyi (P)	Etki Değeri (d)
Kadın	219	48,08	8,6	4,657	599	.00	0,39
Erkek	382	44,75	8,3				

Tablo 13’te görüldüğü gibi, ender yeteneğe ilişkin kadın katılımcıların verdikleri puan ortalaması (48,08), erkek katılımcıların verdikleri puan ortalamasından (44,75) yüksektir. Katılımcıların cinsiyete göre puan ortalamaları arasında kadınlar lehine, 3,33 puanlık bir fark vardır. Bu farkın anlamlı olup olmadığını sınamak için grupların ortalama puanlarına t testi uygulanmış ve .05 anlamlılık düzeyinde, istatistiksel

bakımdan bir fark bulunmuştur ($p < .05$). Bireylerin ender yeteneklere verdikleri puanlar kadın ve erkek katılımcılar arasında farklılık göstermiştir. Kadınlar erkeklere göre ender yetenekleri daha değerli bulmuşlardır. Ancak cinsiyetlere göre etki değeri düşüktür.

Katılımcıların öğrenim durumları bakımından ender yeteneklere verdikleri puanlarla ilgili Tablo 14'te sunulmaktadır.

Tablo 14
Ender Yeteneklere Verilen Değerin Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Öğrenim Durumu	Katılımcı Sayısı (N)	Aritmetik Ortalama \bar{X}	Standart Sapma (SS)	t Değeri	Serbestlik Derecesi (Sd)	Anlamlılık Düzeyi (P)	Etki Değeri (d)
İlk ve Ortaöğretim Mezunu	372	45,46	8,68				
Üniversite Öğrencisi ve Mezunu	229	46,78	8,53	1,828	599	.06	0,08

Tablo 14'te görüldüğü gibi, ender yeteneğe ilişkin üniversite öğrencisi ve mezunu olan katılımcıların verdikleri puan ortalaması (46,78), ilk ve orta öğretim mezunu katılımcıların verdikleri puan ortalamasından (45,46), 1,32 puan yüksektir. Bu farkın anlamlı olup olmadığını sınamak için grupların ortalama puanlarına t testi uygulanmış ve .05 anlamlılık düzeyinde, istatistiksel bakımdan bir fark bulunmamıştır ($p > .05$). Katılımcıların ender yeteneklere verdikleri puanlar, üniversite öğrencisi ve mezunları ile ilk ve orta öğretim mezunları arasında ise anlamlı bir fark yaratmamıştır. Ancak öğrenim durumlarına göre etki değeri çok düşüktür.

3.2.6. Artık Yeteneklere Verilen Değerin Cinsiyete ve Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Katılımcıların artık yeteneklere verdikleri değer, cinsiyet ve öğrenim durumu bakımından farklılık gösterip göstermediğinin ortaya konması amacıyla, katılımcıların

cinsiyetleri ve öğrenim durumları bakımından artık yeteneklere verdikleri puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanmış, ortalamalar arasındaki fark bağımsız örneklem t testi ile sınanmıştır.

Katılımcıların cinsiyetleri bakımından artık yeteneklere verdikleri puanlarla ilgili Tablo 15'te sunulmaktadır.

Tablo 15
Artık Yeteneklere Verilen Değerin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Cinsiyet	Katılımcı Sayısı (N)	Aritmetik Ortalama \bar{X}	Standart Sapma (SS)	t Değeri	Serbestlik Derecesi (Sd)	Anlamlılık Düzeyi (P)	Etki Değeri (d)
Kadın	219	36,81	8,99	5,705	599	.00	0,48
Erkek	382	32,45	9,06				

Tablo 15'te görüldüğü gibi, artık yeteneğe ilişkin kadın katılımcıların verdikleri puan ortalaması (36,81), erkek katılımcıların verdikleri puan ortalamasından (32,45) yüksektir. Katılımcıların cinsiyete göre puan ortalamaları arasında kadınlar lehine, 4,36 puanlık bir fark vardır. Bu farkın anlamlı olup olmadığını sınamak için grupların ortalama puanlarına t testi uygulanmış ve .05 anlamlılık düzeyinde, istatistiksel bakımdan bir fark bulunmuştur ($p < .05$). Bireylerin artık yeteneklere verdikleri puanlar kadın ve erkek katılımcılar arasında farklılık göstermiştir. Kadınlar erkeklere göre artık yetenekleri daha değerli bulmuşlardır. Ancak cinsiyetlere göre etki değeri orta düzeye yakın olmakla birlikte düşüktür.

Katılımcıların öğrenim durumları bakımından artık yeteneklere verdikleri puanlarla ilgili Tablo 16'da sunulmaktadır.

Tablo 16
Artık Yeteneklere Verilen Değerin Öğrenim Durumuna Göre
Karşılaştırılması

Öğrenim Durumu	Katılımcı Sayısı (N)	Aritmetik Ortalama \bar{X}	Standart Sapma (SS)	t Değeri	Serbestlik Derecesi (Sd)	Anlamlılık Düzeyi (P)	Etki Değeri (d)
İlk ve Ortaöğretim Mezunu	372	33,77	9,6				
Üniversite Öğrencisi ve Mezunu	229	34,48	8,6	0,934	599	.36	- 0,07

Tablo 16’da görüldüğü gibi, artık yeteneğe ilişkin üniversite öğrencisi ve mezunu olan katılımcıların verdikleri puan ortalaması (34,48), ilk ve orta öğretim mezunu katılımcıların verdikleri puan ortalamasından (33,77), 0,71 puan yüksektir. Bu farkın anlamlı olup olmadığını sınamak için grupların ortalama puanlarına t testi uygulanmış ve .05 anlamlılık düzeyinde, istatistiksel bakımdan bir fark bulunmamıştır ($p>.05$). Ancak katılımcıların artık yeteneklere verdikleri puanlar, üniversite öğrencisi ve mezunları ile ilk ve orta öğretim mezunları arasında ise anlamlı bir fark yaratmamıştır. Öğrenim durumlarına göre etki değeri çok düşük olduğundan, öğrenim durumu değerleri arasındaki fark önemsizdir.

3.2.7. Hisseli Yeteneklere Verilen Değerin Cinsiyete ve Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Katılımcıların hisseli yeteneklere verdikleri değer, cinsiyet ve öğrenim durumu bakımından farklılık gösterip göstermediğinin ortaya konması amacıyla, katılımcıların cinsiyetleri ve öğrenim durumları bakımından hisseli yeteneklere verdikleri puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanmış, ortalamalar arasındaki fark bağımsız örneklem t testi ile sınanmıştır.

Katılımcıların cinsiyetleri bakımından hisseli yeteneklere verdikleri puanlarla ilgili Tablo 17’de sunulmaktadır.

Tablo 17
Hisseli Yeteneklere Verilen Değerin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Cinsiyet	Katılımcı Sayısı (N)	Aritmetik Ortalama \bar{X}	Standart Sapma (SS)	t Değeri	Serbestlik Derecesi (Sd)	Anlamlılık Düzeyi (P)	Etki Değeri (d)
Kadın	219	29,68	9,13	0,278	599	.71	0,02
Erkek	382	29,46	9,51				

Tablo 17’de görüldüğü gibi, hisseli yeteneğe ilişkin kadın katılımcıların verdikleri puan ortalaması (29,68), erkek katılımcıların verdikleri puan ortalamasından (29,46) yüksektir. Katılımcıların cinsiyete göre puan ortalamaları arasında kadınlar lehine, 0,22 puanlık bir fark vardır. Bu farkın anlamlı olup olmadığını sınamak için grupların ortalama puanlarına t testi uygulanmış ve .05 anlamlılık düzeyinde, istatistiksel bakımdan bir fark bulunmamıştır ($p>.05$). Bireylerin hisseli yeteneklere verdikleri puanlar kadın ve erkek katılımcılar arasında farklılık göstermiştir. Kadınlar erkeklere göre hisseli yetenekleri daha değerli bulmuşlardır. Ancak cinsiyetlere göre etki değeri düşük olduğundan, cinsiyetler değerleri arasındaki fark çok önemli değildir.

Katılımcıların öğrenim durumları bakımından hisseli yeteneklere verdikleri puanlarla ilgili Tablo 18 ‘de sunulmaktadır.

Tablo 18
Hisseli Yeteneklere Verilen Değerin Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Öğrenim Durumu	Katılımcı Sayısı (N)	Aritmetik Ortalama \bar{X}	Standart Sapma (SS)	t Değeri	Serbestlik Derecesi (Sd)	Anlamlılık Düzeyi (P)	Etki Değeri (d)
İlk ve Ortaöğretim Mezunu	372	30,90	9,54	4,711	599	.00	0,39
Üniversite Öğrencisi ve Mezunu	229	27,34	8,65				

Tablo 18’de görüldüğü gibi, hisseli yeteneğe ilişkin ilk ve orta öğretim mezunu olan katılımcıların verdikleri puan ortalaması (30,90), üniversite öğrencisi ve mezunu katılımcıların verdikleri puan ortalamasından (27,34), 2,56 puan yüksektir. Bu farkın anlamlı olup olmadığını sınamak için grupların ortalama puanlarına t testi uygulanmış ve .05 anlamlılık düzeyinde, istatistiksel bakımdan bir fark bulunmuştur ($p < .05$). Ancak katılımcıların hisseli yeteneklere verdikleri puanlar, üniversite öğrencisi ve mezunları ile ilk ve orta öğretim mezunları arasında ise anlamlı bir fark yaratmıştır. Ancak öğrenim durumlarına göre etki değeri düşük olduğundan, öğrenim durumu değerleri arasındaki fark önemsizdir.

3.2.8. Tuhaf Yeteneklere Verilen Değerin Cinsiyete ve Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Katılımcıların tuhaf yeteneklere verdikleri değer, cinsiyet ve öğrenim durumu bakımından farklılık gösterip göstermediğinin ortaya konması amacıyla, katılımcıların cinsiyetleri ve öğrenim durumları bakımından tuhaf yeteneklere verdikleri puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanmış, ortalamalar arasındaki fark bağımsız örneklem t testi ile sınanmıştır.

Katılımcıların cinsiyetleri bakımından tuhaf yeteneklere verdikleri puanlarla ilgili Tablo 19’da sunulmaktadır.

Tablo 19
Tuhaf Yeteneklere Verilen Değerin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Cinsiyet	Katılımcı Sayısı (N)	Aritmetik Ortalama \bar{X}	Standart Sapma (SS)	t Değeri	Serbestlik Derecesi (Sd)	Anlamlılık Düzeyi (P)	Etki Değeri (d)
Kadın	219	28,80	8,26	0,405	599	.68	0,03
Erkek	382	28,50	9,37				

Tablo 19’da görüldüğü gibi, tuhaf yeteneğe ilişkin kadın katılımcıların verdikleri puan ortalaması (28,80), erkek katılımcıların verdikleri puan ortalamasından (28,50) yüksektir. Katılımcıların cinsiyete göre puan ortalamaları arasında kadınlar lehine, 0,30 puanlık bir fark vardır. Bu farkın anlamlı olup olmadığını sınamak için grupların

ortalama puanlarına t testi uygulanmış ve .05 anlamlılık düzeyinde, istatistiksel bakımdan bir fark bulunmamıştır ($p>.05$). Bireylerin tuhaf yeteneklere verdikleri puanlar kadın ve erkek katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Kadınlar erkeklere göre tuhaf yetenekleri daha değerli bulmuşlardır. Cinsiyetlere göre etki değeri çok düşük olduğundan, cinsiyetler değerleri arasındaki fark çok önemli değildir.

Katılımcıların öğrenim durumları bakımından tuhaf yeteneklere verdikleri puanlarla ilgili Tablo 20’de sunulmaktadır.

Tablo 20
Tuhaf Yeteneklere Verilen Değerin Öğrenim Durumuna Göre
Karşılaştırılması

Öğrenim Durumu	Katılımcı Sayısı (N)	Aritmetik Ortalama \bar{X}	Standart Sapma (SS)	t Değeri	Serbestlik Derecesi (Sd)	Anlamlılık Düzeyi (P)	Etki Değeri (d)
İlk ve Ortaöğretim Mezunu	372	29,55	9,23				
Üniversite Öğrencisi ve Mezunu	229	27,07	8,34	3,397	599	.00	0,28

Tablo 20’de görüldüğü gibi, tuhaf yeteneğe ilişkin ilk ve orta öğretim mezunu olan katılımcıların verdikleri puan ortalaması (29,55), üniversite öğrencisi ve mezunu katılımcıların verdikleri puan ortalamasından (27,07), 2,48 puan yüksektir. Bu farkın anlamlı olup olmadığını sınamak için grupların ortalama puanlarına t testi uygulanmış ve .05 anlamlılık düzeyinde, istatistiksel bakımdan bir fark bulunmuştur ($p<.05$). Katılımcıların tuhaf yeteneklere verdikleri puanlar, üniversite öğrencisi ve mezunları ile ilk ve orta öğretim mezunları arasında fark yaratmıştır. Ancak öğrenim durumlarına göre etki değeri düşüktür.

4. SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde katılımcılardan elde edilen bulgular ışığında, sonuçlar ortaya konmuş ve ilgililere katkı sağlayacağı düşünülen bazı öneriler geliştirilmiştir.

4.1. Sonuçlar

Araştırmadan elde edilen sonuçlar; hipotezlerin testleri ve araştırma sorularına yönelik olarak iki başlık altında sunulmuştur.

4.1.1. Hipotezlerin Testleri ile İlgili Sonuçlar

- Katılımcılar ender yeteneklere artık yeteneklerden daha fazla değer vermektedirler. Araştırma sonucu Tannenbaum yaklaşımıyla paralellik göstermektedir. Katılımcılar, fiziksel yaşamın devamlılığını sağlayan yetenekleri, kültürel yaşamın devamlılığını sağlayan yeteneklerden daha değerli bulmuşlardır. Bunun nedeni topluma bireylerin üstün yetenek örneklerini değerlendirirken, insanlığa fayda sağlama noktasından bakmaları olabilir.
- Katılımcılar ender yeteneklere hisseli yeteneklerden daha çok değer vermektedirler. Araştırma sonucu Tannenbaum yaklaşımıyla paralellik göstermektedir. Katılımcıların ender yeteneklere hisseli yeteneklerden daha çok değer vermelerinin nedeni, ender yeteneklere sahip bireylerin toplumda az rastlanır olması ve katılımcıların yaratıcılığı önemsemesi olabilir. Çünkü her iki yetenek türünde de toplumun yararına sunulan hizmetler bulunmaktadır. Ancak ender yetenekler toplumda daha az rastlanır ve yaratıcılık gerektirirler.

- Katılımcılar ender yeteneklere tuhaf yeteneklerden daha fazla değer vermektedirler. Araştırma sonucu Tannenbaum yaklaşımıyla paralellik göstermektedir. Katılımcılar tuhaf yetenekleri her ne kadar şaşırtıcı bulsalar da ender yeteneklere verdikleri puanlarla, tuhaf yeteneklere verdikleri puanlar arasında çok önemli fark bulunmuştur. Bunun nedeni yine katılımcıların üstün yeteneği düşünürken, değer faktörünü dikkate almaları olabilir.
- Araştırma sonuçları, ender yeteneklerin diğer üç yetenek türünden daha değerli görüldüğünü ortaya koymuştur.
- Katılımcılar artık yeteneklere hisseli yeteneklerden daha fazla değer vermektedirler. Araştırma sonucu Tannenbaum yaklaşımıyla paralellik göstermektedir. Katılımcılar kültürel hayatın devamlılığını sağlayan artık yeteneklere, hisseli yeteneklerden daha çok değer vermişlerdir. Bunun nedeni artık yeteneklere sahip bireylerin yaratıcı olmaları ve hisseli yeteneklere sahip bireylere göre toplumda daha az bulunmaları olabilir.
- Katılımcılar artık yeteneklere tuhaf yeteneklerden daha fazla değer vermektedirler. Araştırma sonucu Tannenbaum yaklaşımıyla paralellik göstermektedir. Katılımcıların artık yetenekleri tuhaf yeteneklerden daha değerli görmelerinin nedeni, artık yeteneklerin yaratıcılık gerektirmesi olabilir.
- Katılımcılar hisseli yeteneklere tuhaf yeteneklerden daha fazla değer vermektedirler. Araştırma sonucu Tannenbaum yaklaşımıyla paralellik göstermektedir. Ancak hisseli yetenekler ile tuhaf yetenekler arasındaki puan farkı, diğer yetenekler arasındaki puan farklarına göre düşüktür. Katılımcılar hisseli yetenekleri, tuhaf yeteneklere göre az bir farkla daha değerli görmektedirler. Bunun nedeni, bireylerin topluma fayda sağlayan yetenekleri daha çok önemsemeleri olabilir.

Araştırma sonuçları, genel itibariyle bireylerin fiziksel yaşamın devamlılığını sağlayan yetenekleri daha fazla önemseydiğini göstermektedir. Bireyler topluma fayda sağlayan yeteneklere daha çok değer vermektedir. Bunun yanı sıra bireyler yaratıcılık gerektiren yetenek türlerine daha fazla değer vermektedirler.

Konu ile ilgili diğerk çalışmalarla, araştırma sonuçları karşılaştırıldığında Sternberg'in (1995) Beşgen Kuramı'nda üstün zekâ kritlerinden biri olan değer kriterinin araştırma sonuçlarıyla paralellik gösterdiği söylenebilir. Beşgen Kuramı (1995)'na göre, bir yetenek, insanlığa fayda sağlamıyorsa üstün yetenek olarak nitelendirilemez. Bu araştırmada da insanlığa fayda sağlayan yetenek örnekleri yüksek puan almıştır.

Renzulli'nin (1978) Üçlü Halka Kuramı'nda yer alan normalüstü yetenek yani bir alanda normalin üstünde performans gösterme durumu ve yaratıcılık yeteneği de katılımcıların ender yeteneklere daha çok değer vermesi sonucuyla paralellik göstermektedir. Çünkü ender yeteneklere sahip bireyler buluş ve icatlar ortaya koymaktadırlar. Bunun için de normalüstü yetenek ve yaratıcılık gerekmektedir.

Ender yeteneklere sahip bireylerin toplumda az rastlanır oldukları düşünöldüğünde, Lee, (1999)'nin öğretmenlerin örtölü üstün yetenek kuramlarını araştırdığı çalışması sonucunda ortaya koyduğu nadirlik ve önemlilik kriterleri de katılımcılar tarafından değer görmektedir şeklinde yorumlanabilir.

Afrika'da yer alan Zimbabwean ölkesindeki Shona költürünün üstün zekâya bakış açısını ortaya koymayı amaçlayan araştırma (Ngara ve Parath, 2004) sonuçlarında, söz konusu toplumun başarma, problem çözme, yaratıcılık kişiler arası ilişkilerin üstün zekâlılık için önemli kriterler olduğu ortaya çıkmıştı. Bu araştırmada da yaratıcılığı vurgulayan yetenekler daha değerli görölmüştür. Ender yetenekler ve artık yetenekler yaratıcılık gerektiren yeteneklerdir.

4.1.2. Araştırma Sorularıyla İlgili Sonuçlar

Hipotez testleriyle ilgili sonuçlardan sonra, bu başlık altında araştırma sorularıyla ilgili sonuçlara değinilmiştir.

4.1.2.1. Yetenek Türlerine Verilen Puanların Cinsiyete ve Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Sonuçlar

- Katılımcıların yetenek türlerine verdikleri puanlar, hisseli yetenek kategorisinde ve tuhaf yetenek kategorisinde cinsiyete göre anlamlı fark göstermemiştir.
- Kadınlar ender yeteneklere erkeklerden daha fazla değer vermektedirler. Bilimsel çalışmaların tarihine bakıldığında, genellikle erkeklerin bilimle daha çok ilgilendiği görülmektedir. Kadınların ender yeteneklere daha fazla değer vermelerinin nedeni, bilimsel çalışmalara duydukları hayranlık ve imrenme olabilir.
- Kadınlar artık yeteneklere erkeklerden daha fazla değer vermektedirler. Kadınlar kültürel hayatın devamlılığına karşı daha duyarlı olabilirler. Ancak araştırma sonuçları bu nedeni tam olarak destekleyecek nitelikte değildir.
- Katılımcıların ender, artık ve hisseli yetenek türlerine verdikleri puanlar öğrenim durumuna göre anlamlı fark göstermemiştir.
- Katılımcıların tuhaf yeteneklere verdikleri puanlarda dikkat çeken bir nokta olmuştur. İlköğretim mezunu ve orta öğretim mezunu kişiler, tuhaf yeteneklere üniversite öğrencisi ve üniversite mezunu olan kişilerden daha fazla puan vermişlerdir. Bunun nedeni, üniversite öğrencilerinin ve üniversite mezunlarının magazin kültüründen daha az etkilenmesi; ilköğretim mezunu ve orta öğretim mezunu kişilerinse özellikle televizyonda izledikleri programlarından daha fazla etkilenmeleri olabilir.

4.1.2.2. Abraham Tannenbaum'un Üstün Yetenek Yaklaşım Modeline Göre Geliştirilen Maddelerin Puan Dağılımı İle İlgili Sonuçlar

- Ender yetenekler içerisinde aritmetik ortalaması en yüksek olan yetenek, "Bir ülkenin bağımsızlık savaşına liderlik eden kişi" maddesidir. Araştırma sonucuna göre bireyler liderlik özelliğini önemsiyor olabilirler. Ayrıca katılımcılar, özellikle bu maddeyi puanlarken kendi zihinlerinde lider olarak düşündükleri kişiyi puanladıkları ve bağımsızlık kavramına çok önem verdikleri için bu madde en yüksek puan almış

olabilir. Aritmetik ortalaması en düşük olan yetenek ise “Fotoğraf makinesini icat eden kişi” maddesidir. “Fotoğraf makinesini icat eden kişi” maddesinin en düşük puanı almasının nedeni ise, topluma yarar açısından bakıldığında bu maddenin diğer maddelere göre daha az yararlı görülmesi olabilir.

- Artık yetenekler içerisinde aritmetik ortalaması en yüksek olan yetenek, “Cumhuriyet yönetim biçimini ortaya koyan kişi” maddesidir. Bu maddenin en yüksek puanı almasının nedeni, toplumun Cumhuriyet yönetim biçimini önemsemesinden kaynaklanıyor olabilir. Aritmetik ortalaması en düşük olan yetenek ise “Dünyaca en beğenilen opera gösterilerini sergileyen opera sanatçılarından biri” maddesidir. Araştırma sonucuna göre bireylerin opera sanatıyla ilgili düşük düzeyde değerlendirme yapmalarının nedeni, bu sanat dalının Türk toplumunda yaygın olmaması olabilir.
- Hisseli yetenekler içerisinde aritmetik ortalaması en yüksek olan yetenek, “Terörle mücadelede başarılı olan komutan” maddesidir. Araştırma sonucuna göre bireyler, liderlik özelliğine ve Türkiye’de yaşanan güncel sorunların çözümüne değer veriyor olabilirler. Aritmetik ortalaması en düşük olan yetenek, “Her türlü isteğe göre kıyafet dikebilen terzi” maddesidir. Günümüzde terzi mesleği popüler olmadığından ve hazır giyim yaygın olduğundan bu madde düşük puan almış olabilir.
- Tuhaf yetenekler içerisinde aritmetik ortalaması en yüksek olan yetenek, “Okuduğu kitapların çoğunu ezberleyebilen kişi” maddesidir. Araştırma sonucuna göre bireyler hafıza gibi bilişsel özelliklere diğer tuhaf yetenek türlerine göre daha fazla değer veriyor olabilirler. Aritmetik ortalaması en düşük olan yetenek, “Dünyanın en sağlam ve rahat semerlerini yapan semerci” maddesidir. Günümüzde pek devam etmeyen bu meslek insanlar tarafında çok iyi bilinmediği ve artık çok fazla semer kullanılmadığı için bu madde düşük puan almış olabilir.

Ender yeteneklerin en yüksek puan alan ilk maddesi olan “Bir ülkenin bağımsızlık savaşına liderlik eden kişi”, artık yeteneklerin en yüksek puan alan ilk maddesi olan “Cumhuriyet yönetim biçimini ortaya koyan kişi” ve hisseli yeteneklerin en yüksek puan alan ilk maddesi olan “Terörle mücadelede başarılı olan komutan” maddelerine

bakıldığında bu üç madde arasında ortak bir özellik olduğu söylenebilir. Bu üç maddede bağımsızlık, cumhuriyet ve terörle mücadele konuları vurgulanmaktadır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında en yüksek puan verilen bu maddelere göre, toplumun en çok vatanın bağımsızlığına ve bölünmezliğine değer verdiği söylenebilir. Ulusal problemlerin çözülmesine yönelik başarılı işler yapmış kişiler toplum için değerlidir. Ayrıca söz konusu yetenekler, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ü de işaret etmektedir. Katılımcılar zihinlerinde puanlama yaparken, Mustafa Kemal Atatürk'ü düşünmüş ve söz konusu maddelere yüksek puan vermiş olabilirler.

4.2. Öneriler

Bu araştırmanın bulgularına dayalı olarak, var olan durumun daha iyi hale getirilmesi amacıyla geliştirilen öneriler şunlardır:

- Araştırma bulguları, toplumda hangi yeteneklerin daha değerli bulunduğu dair ip uçları vermektedir. Bunlar, özellikle Türkiye'de geliştirilecek olan üstün zekâ ve üstün yetenek eğitim programlarının tanımlama basamaklarında yararlı olabilir.
- Bireylerin yetenek türlerini değerlendirme biçimlerini daha iyi ortaya koyabilmek için, bireylerin yetenek türlerini değerlendirirken neleri dikkate aldıklarını belirleyecek yeni araştırmalar yapılmalıdır. Yapılacak bu araştırmaların açık uçlu sorulardan oluşması, örtülü kuramların daha ayrıntılı bir biçimde belirlenmesi için yararlı olacaktır.
- Bireylerin yetenek türlerini değerlendirme biçimlerinin ele alınmasında uzmanlar arasında bir fark olup olmadığının anlaşılması için, farklı meslek grupları arasında örtülü kuramların araştırılması yararlı olacaktır.
- Türk toplumun örtülü üstün zekâ kuramlarını ortaya koyacak biçimde, Türkiye'nin farklı bölgelerindeki katılımcılardan bilgi alınarak daha geniş kapsamlı bir çalışma yapılmalıdır.

EKLER**Sayfa**

1. ABRAHAM TANNENBAUM'UN ÜSTÜN YETENEK YAKLAŞIM MODELİNE GÖRE YETENEKLERİN DERECELENDİRİLMESİNİ BELİRLEME ANKETİ	60
--	----

YETENEK TÜRLERİ ANKETİ

Sayın Katılımcı,

Bu çalışma, bireylerin çeşitli yetenek türlerine ne kadar değer verdiklerini saptamak amacıyla yapılmaktadır. Bu amaç doğrultusunda birinci bölümde istenen kişisel bilgilerinizi yazdıktan sonra; ikinci bölümde yer alan tablodaki maddeleri verilen puanlama ölçeğine uygun olarak puanlayınız. Araştırmanın bilimsel bir nitelik taşımasından dolayı görüşlerinizi olduğu gibi belirtmeniz, araştırmanın güvenilirliği açısından son derece önem taşımaktadır. Anket, yaklaşık onbeş dakikanızı alacaktır.

Ankete katılımınızdan dolayı teşekkür ederim.

Şule DEMİREL

Anadolu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
e-mail: suledemirel@anadolu.edu.tr

I. Bölüm: Kişisel Bilgiler

Cinsiyetiniz :

Yaşınız :

Mesleğiniz :

Öğrenim durumunuz

İlkokul mezunu : Yüksek lisans mezunu :

Ortaokul mezunu : Doktora mezunu :

Lise mezunu :

Üniversite mezunu : Diğer :

II. Bölüm: Yeteneklerin Puanlandırılması

Aşağıdaki tabloda altmış adet üstün yetenekli kişi örneği verilmiştir. Sizden istenilen örnek kişilerin size göre yetenek düzeylerini aşağıdaki puanlama ölçeğini kullanarak belirtmenizdir.

En üst düzeyde yetenekli olduğunu düşündüğünüz kişi için (4), en düşük düzeyde yetenekli olduğunu düşündüğünüz kişi için (1) puan vermelisiniz.

Puanlama ölçeği:

4: Muhteşem yetenekli
3: Çok üstün yetenekli
2: Üstün yetenekli
1: Yetenekli

Örnek Kişi	Puan
Bir ülkenin bağımsızlık savaşına liderlik eden kişi.	
Dünyaca en beğenilen şiirleri yazan şairlerden biri.	
Kanser hastalığına çare bulan kişi.	
Mesleğinde başarılı bir doktor.	
Dünyanın en hızlı koşan kişilerinden biri.	
Dünyaca en beğenilen resimleri yapan ressamlardan biri.	
Mesleğinde başarılı bir avukat.	
Bilgisayar sorunlarını başarıyla çözen bilgisayar programcısı.	
Elektriği bulan kişi.	
Genetik kopyalamayı bulan kişi.	
Dünyaca en beğenilen heykelleri yapan heykeltıraşlardan biri.	
Dünyanın en hızlı okuyan kişilerinden biri.	
Otomobili icat eden kişi.	
Tersinden konuşabilen kişi.	
Terörle mücadelede başarılı olan komutan.	
Dünyaca en beğenilen besteleri yapan bestekârlardan biri.	
Sağlam ve estetik binalar inşa eden mühendis.	
Dünyanın en hızlı yüzen kişilerinden biri.	
Dünyanın en uzun atlayabilen kişilerinden biri.	
Fotoğraf makinesini icat eden kişi.	
Dünyaca en beğenilen dans gösterilerini sergileyen balerinlerden biri.	
Ateşi bulan kişi.	
Okuduğu kitapların çoğunu ezberleyebilen kişi.	
Öğrencilerine en iyi şekilde eğitim veren öğretmen.	
Uçağı icat eden kişi.	
Dünyanın en dayanıklı nallarını yapan nalbant.	
Her türlü isteğe göre ayakkabı imal edebilen ayakkabıcı.	
Yeni bir müzik türü geliştiren kişi.	

Puanlama ölçeği:
4: Muhteşem yetenekli
3: Çok üstün yetenekli
2: Üstün yetenekli
1: Yetenekli

Örnek Kişi	Puan
Dünyaca en beğenilen filmlerini çeken film yönetmenlerden biri.	
AIDS hastalığına çözüm bulan kişi.	
Dünyadaki en yüksek dağ tırmanışlarından birini yapan kişi.	
Şirketini başarıyla yöneten ekonomist.	
Dünyaca en beğenilen romanları yazan yazarlardan biri.	
Havada asılı bir ip üzerinde en uzun süre yürüyebilen kişi.	
Her türlü isteğe göre kıyafet dikebilen terzi.	
Her türlü isteğe göre mobilya yapabilen marangoz.	
Tüp bebek yöntemini geliştiren kişi.	
Yazı sistemini icat eden kişi.	
Dünyaca en beğenilen opera gösterilerini sergileyen opera sanatçılarından biri.	
Dünyadaki en derin deniz altı dalışlarından birini yapan kişi.	
Organ nakli yöntemini geliştiren kişi.	
Her türlü kilimi ve halıyı dokuyabilen dokumacı.	
Dünyanın en hızlı gitar çalabilen kişilerinden biri.	
Televizyonu icat eden kişi.	
Dünyanın en hızlı klavye ve daktilo kullanabilen kişilerinden biri.	
Dünyanın en beğenilen oyunlarını sergileyen komedyenlerinden biri.	
Demokratik yönetim şeklini ortaya koyan kişi.	
Dünyanın en sağlam ve kullanışlı kılıçlarını yapan demirci.	
Konuklarından her sorunun cevabını almayı başaran televizyon programcısı.	
Yeni bir çağın açılmasına neden olan bir düşünce akımını başlatan düşünür.	
Kusursuz tercüme yapabilen tercüman.	
İnterneti icat eden kişi.	
Dünyanın en sağlam ve rahat semerlerini yapan semerci.	
Sanatta devrim yaratan bir sanat akımını başlatan sanatçı.	
Dünyada otomobili en hızlı kullanan kişilerden biri.	
Yeni bir sanat dalı bulan kişi.	
Telefonu icat eden kişi.	
Ürünlerini başarıyla pazarlayabilen satış temsilcisi.	
Bireysel sorunların çözümünde ustalık gösteren psikolog.	
Cumhuriyet yönetim biçimini ortaya koyan kişi.	

KAYNAKÇA

Atkinson, R.L., Hilgard, E.R. **Psikolojiye giriş II**, İstanbul: Sosyal Yayınları, 1995.

Ayverdi, İlhan. **Misalli büyük Tratyürkçe sözlük**. Mas Matbaacılık. İstanbul, 2006.

Budak,S. **Psikoloji sözlüğü**, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara: 2005.

Büyüköztürk, Şener. **Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı**. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2002.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. **Bilimsel araştırma yöntemleri**. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2008.

Feldhusen,J.F. **TIDE: Talent identification and development in education**. Sarasota, FL: Center for Creative Learning, 1992.

Gagne,F., St. Pere,F. (2002). When Iq is controlled, does motivation still predict achievement?, **Intelligence**, Vol.30, n.1, p.71-100.

Gardner, H. **Çoklu zekâ: görüşmeler ve makaleler**. İstanbul: Enka Okulları Yayınları, 1999.

Guinness: World Records 2009 Guinness, <http://www.guinnessworldrecords.com/> internet adresinden Mayıs 2008 tarihinde tuhaf yetenekler için örnekler alınmıştır.

Heller, Kurt. A., Perleth, Christoph, Lim, Tock Keng. The munich model of giftedness designed to identify promote gifted students. Sternberg R., J. E. Davidson (Eds.), **Conceptions of Giftedness**. New York: Cambridge University Press, 2005.

Kaptan, Saim. **Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri**. Ankara: 1998.

- Karasar, Niyazi. **Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar, ilkeler, teknikler.**
Ankara: 1998.
- Lamkins, A.W. **Guidelines for the identification of the gifted and talented.** Albany,
New York: The University of the State of New York
- Lee, Libby. "Teachers' conceptions of gifted and talented young children." **High Ability Studies**, 13598139, Vol.10, Issue 2. 1999.
- Lim W., Plucker, J. A., Im K. "We are more alike than we think we are implicit theories of intelligence with a Korean sample." **Intelligence**, Vol.30, n.2, p.185-208.
- Marland,S.P., Jr., **Education of the gifted and talented.** 2. vols. Washington, D.C.:
U.S.Government Printing Office, 1971.
- Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. **Resmi Gazete, 25674, Mükerrer.** Ankara, Türkiye: Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü. Başbakanlık, 2004.
- Ngara C., Porath M.,Shona. "Culture of Zimbabwe's views of giftedness." **High Ability Studies**, V.15, p.190-209. 2004.
- Patten, Kathryn Elizabeth, **Giftedness: An examination of current definitions and a consideration of its implications.** Kanada: Simon Fraser University, 1990.
- Piechowski, Michael M., Daniels Susan (Eds) **Living with intensity.** Scottsdale, AZ:
Great Potential Press: 2009
- Raty H., Snellman L. "Does gender make any difference? Common-sense conceptions of intelligence." **Social behavior and personality**, Vol. 20, p.23-34, 1992.

Reis, Sally M., Sternberg R. (Eds) **Definitions and conceptions of giftedness**. New York: Corwin Press, 2004.

Renzulli, J.S., What Makes Giftedness? Reexamining a Definition. **Phi Delta Kappan**, Vol. 60(3), 180-184, 261, 1978.

Renzulli, Joseph S. “ Gifted Dropouts: The who and the why” **Gifted Child Quarterly**, Vol. 44, n.4, p.261-271, 2000.

Renzulli ,Joseph S., **The three-ring conception of giftedness, conceptions of giftedness**, Cambridge University Press, 2005.

Romo M., Alfonso V. “Implicit Theories of Spanish Painters.” **Creativity Research Journal**. Vol.15, No:4 , p.409-415, 2003.

Sak, Uğur. Giftedness and the Turkish culture. In S. N. Phillipson & M. McCann (Eds), **Conceptions of Giftedness: Socio-cultural perspectives**. Hong Kong: Lawrence Erlbaum Associates, 2007.

Sak, Uğur. Zekâ ve zekâ kuramları G. Can (Ed), **Psikoloji ve eğitim psikolojisi** (63-88). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2008.

Sternberg R., **Implicit theories of intelligence, creativity and wisdom**. USA: Cambridge University Press, 1985.

Sternberg, R., **Metaphors of mind: Conceptions of the nature of intelligence**. New York: Cambridge University Press, 1990.

Sternberg, R. J., Death, taxes and bad intelligence tests. **Intelligence**, Vol.15, 257-269, 1991.

- Sternberg, R. J. **Successful intelligence : how practical and creative intelligence determine success in life.** New York: 1996.
- Sternberg, R. J., & Grigorenko, E. L. **Teaching for successful intelligence: To increase student learning and achievement.** Arlington Heights, IL: Merrill-Prentice Hall, 2000.
- Sternberg, R. J. Giftedness according to the theory of successful intelligence. In N. Colangelo & G. Davis (Eds.), **Handbook of gifted education** (88-99). Boston MA: Allyn and Bacon, 2003.
- Sternberg R., J. E. Davidson (Eds.), **Conceptions of giftedness.** New York: Cambridge University Press, 2005.
- Sternberg, Robert J., Zhang, Li-Fang, “The pentagonal implicit theory of giftedness revisited: a cross-validation in Hong Kong” **Roeper Review**, December, Vol. 21, Issue 2, 1998.
- Tannenbaum J.A., **Gifted children psychological and educational perspectives.** USA: New York: 1983
- Tannenbaum J.A., **Giftedness: a psychosocial approach** [In:] Sternberg R.J., Davidson J.E. (eds), **Conceptions of Giftedness**, New York: Cabridge University Press review, 1986.
- Tannenbaum, J.A., “Programs for the gifted: to be or not to be” **Journal for the Education of the Gifted**, Vol.22, n1, p3-36, Fall, 1998.
- Tannenbaum, J.A., “An interview with innovative programs for the gifted and talented” **Roeper Review**, 2002.

Taylor, C.W., "Developing effectively functioning people" **Education**. 94:99-110,
1973

Weiner, Irving B., Freedheim, Donald K., Schinka, John A., Velicer, Wayne F.
Handbook of psychology. USA: 2003.